

SIMON WALLENGREN & CAROLINE MELLGREN

ROMERS UPPLEVELSER AV HATBROTT

Upplevelser, konsekvenser och stöd

ROMERS UPPLEVELSER AV HATBROTT

FoU rapport 2017:3

© Simon Wallengren & Caroline Mellgren

ISBN 978-91-7104-862-2 (tryckt)

ISBN 978-91-7104-863-9 (pdf)

Holmbergs, Malmö 2017

**SIMON WALLENGREN
& CAROLINE MELLGREN**

**ROMERS UPPLEVELSER
AV HATBROTT**

Upplevelser, konsekvenser och stöd

Malmö högskola, 2017
Institutionen för kriminologi
Fakulteten för hälsa och samhälle

FÖRFATTARNAS FÖRORD

Följande rapport presenterar de övergripande resultaten från studien Romers upplevelser av hatbrott: Upplevelser, konsekvenser och stöd. Studien har finansierats av Migrationens utmaningar, ett forskningsprogram med det övergripande syftet att bidra med kunskapsutveckling i migrationsfrågor kopplat till hälsa, omsorg och vård (www.mah.se/mu). Studien bygger på en enkät- och intervjuundersökning bland romer i Malmö. Syftet har varit att bidra med kunskap om romers utsatthet och utsatthetens konsekvenser då forskningen kring just denna grupp är begränsad. En fördjupad kunskap om antiromska hatbrott och romers utsatthet är av vikt för att kunna belysa och i förlängningen förbättra bemötandet, hjälp och stöd och därmed livsvillkoren för individer inom gruppen.

Vi är tacksamma för alla de som har gjort denna studie möjlig. Till er som har deltagit under studiens datainsamling antingen som studiedeltagare eller datainsamlare så vill vi säga tack!

Ett särskilt tack till Maria Bogeblad som tog på sig uppgiften att läsa igenom rapporten innan publikation och som kom med viktiga synpunkter och kommentarer.

– Simon Wallengren & Caroline Mellgren

Publikationen finns även elektroniskt,
se www.mah.se/muep

INNEHÅLL

FÖRFATTARNAS FÖRORD	5
1. INTRODUKTION	9
1.1 Hatbrott.....	11
1.2 Undersökningens population.....	13
1.3 Syfte och frågeställningar.....	14
2. TIDIGARE FORSKNING	15
2.1 Hatbrottens omfattning	15
2.2 Hur är hatbrott ett problem?	17
2.3 Romernas livsvillkor och (o)hälsa	19
3. TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	21
3.1 Minoritetsstress.....	21
4. STUDIENS GENOMFÖRANDE.....	28
4.1 Att studera särskilt utsatta grupper	28
4.2 Datainsamling och tillträde till fältet	30
4.3 Enkät	31
4.4 Urval	31
4.5 Intervjuer.....	32
4.5 Intervjupersoner	33
4.6 Överväganden inför och under intervjuer.....	35
5. RESULTAT.....	37
5.1 Omfattning och mönster	37
5.1.1 Utsatthet under de senaste 12 månaderna	37
5.1.2 Vilken brottstyp var vanligast?	37
5.1.2 Tolkning av hatbrott	39
5.1.3 Anhörigas utsatthet	41

5.2	Konsekvenser av utsatthet	42
5.2.1	Oro för brott	45
5.2.2	Individens utsatthet påverkar gruppen som helhet	46
5.2.3	Hatbrottens spridningseffekter	47
5.2.4	Hatbrottens konsekvenser för romers hälsa och marginalisering ..	49
5.3	Förtroende för rättsväsendet och anmälningsbenägenhet	52
5.3.1	Förtroende för rättsväsendet	52
5.3.2	Polisens särbehandling	53
5.3.2	Anmälningsbenägenhet	54
6.	AVSLUTNING	56
7.	REFERENSER	61
	Tidigare rapporter ur samma serie	69

1. INTRODUKTION

Under början av 1900-talet började identitetspolitik som rörelse att organiseras i USA och Europa, företrädesvis inom den feministiska rörelsen, HBTQ rörelsen samt genom olika etniska minoritetsgruppers ansträngningar (Jacob & Potter, 1998; Jeness & Grattet, 2001). Som en följd av detta kom det att uppstå olika sammanslutningar där minoritetsgrupper kunde mobilisera sig. I Sverige började romsk aktivism ta fart ordentligt under början av 1970-talet då romska sammanslutningar kom att organisera sig mer systematiskt för att driva olika romska frågor (Cederberg, 2011). Den svenska regeringen antog år 2000 Europarådets konvention om skydd för nationella minoriteter och minoritetsspråk. I och med detta erkändes romerna som en av fem nationella minoritetsgrupper i Sverige. Även hatbrottsbegreppets framväxt kan härledas till den identitetspolitiska rörelsens framväxt då denna lagstiftning konstruerades för att skydda särskilt sårbara grupper i samhället, framförallt etniska minoritetsgrupper (Jacob & Potter, 1998; Jeness & Grattet, 2001). Sverige kom att importera begreppet hatbrott i slutet av 1990-talet (Wigerfeldt & Wigerfeldt, 2014) inte minst tack vara kriminologen Eva Tibys (1999) avhandling "Hatbrott?", som undersökte homosexuella män och kvinnors utsatthet för hatbrott och diskriminering i Stockholm.

Hatbrottsbegreppet saknar en internationell gemensam definition. Detta innebär inte nödvändigtvis ett problem: Genom att olika samhällen har möjlighet att konstruera och genomarbeta egna definitioner är hatbrottsbegreppet ständigt under utveckling och utarbetas för att passa in i specifika samhällens aktuella problembild (Hall, 2005; Jeness & Grattet, 2001). Skillnader i definitioner mellan olika rättssystem och tider beror bland annat på rådande politik och olika

staters historiska förtryck och uppfattade skyldighet och skyddsbehov som finns gentemot specifika (och utvalda) minoritetsgrupper (Chakraborti & Garland, 2012; Garland, 2011; Hall & Corb et al., 2014). I Sverige inkluderar detta bland annat den romska minoriteten.

Den svenska hatbrottsforskningen är begränsad i jämförelse med de anglosaxiska länderna. Svenska studier har tidigare, i huvudsak varit inriktade mot sexuella minoritetsgrupper och homo bi eller transfobiskt motiverade hatbrott (se ex. Tiby, 2010). Senare års svensk forskning har dock i allt större utsträckning kommit att studera olika etniska grupperingars utsatthet (se exempelvis Wigerfelt & Wigerfedt, 2014; Wallengren & Mellgren, 2015a; Andersson & Mellgren, 2016) och frågor som rör hatbrottslagstiftningen (Brax & Munthe, 2015). Detta är behövligt då studier har visat att hatbrott förstärker och upprätthåller minoritetsgruppers marginalisering och kan orsaka olika former av psykiska och fysiska hälsoproblem (Roberts et al., 2010; Lehavot et al., 2011; McDevitt et al., 2013).

I Sverige, precis som i övriga Europa har romsk aktivism framförallt varit inriktad mot att bryta gruppens marginalisering och arbetat mot diskriminering och antiziganism (Vermasch, 2006; Baar, 2014). Dessvärre framkommer det var olika undersökningar att romer fortfarande är socialt och ekonomiskt marginaliserade och att de lever under betydligt sämre levnadsförhållanden än icke-romer (FRA, 2012; Vermasch, 2006). Romernas marginaliserade tillvaro och problematiska socioekonomiska situation har under senare år fått ökad uppmärksamhet i Europa inte minst på grund av vad som skulle kunna uppfattas som en eskalerade antiziganistisk retorik och en ökning av hatbrottsaktiviteter mot gruppen i fråga (Baar, 2011; Guy, 2003). Europeiska Unionen (EU) har inlett arbetet med att ta itu med den socioekonomiska och politiska exkluderingen av romer och utveckla strategier för gruppens integration i samhället (Fekate, 2014; McGarry, 2011; O'Nions, 2011) genom att exempelvis försöka öka romers utbildning och sysselsättningsgrad. Dessa integrationsförsök har haft begränsad framgång delvis på grund av att romers utsatthet för diskriminering och rasism försvårar integrationsprocessen och upprätthåller gruppens marginalisering (Balogh, 2011; Brearley, 2001; FRA, 2009; Mirga, 2009; Rodell-Olgac & Demiter-Taikon, 2013).

Den svenska regeringen presenterade år 2016 rapporten ”Samlat grepp mot rasism och hatbrott: Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott” med det övergripande syftet att utveckla och arbeta fram ett effektivt och samlat arbete mot rasism, hatbrott och andra former av fientlighet i Sverige (Regeringskansliet, 2016). I rapporten uppmärksammades bland annat behovet av mer kunskap om rasism och andra former av fientlighet då det svenska samhällets nuvarande kunskap är bristfällig. En grupp som ofta har uppmärksammats som särskild sårbar för olika former av fientlighet och som samhället till stor del saknar kunskap om är just den nationella minoriteten romer (kommissionen mot antiziganism, 2016). Följande studie bygger på en enkät och intervjuundersökning bland romer bosatta i Malmö och deras upplevda utsatthet för brott och hatbrott, dess mönster, omfattning och konsekvenserna av utsatthet för romers hälsa, på såväl individnivå som gruppnivå. Syftet med denna studie har varit att bidra med en utökad kunskap om denna grupps viktimeringserfarenheter som kan ligga till grund för att utveckla åtgärder som i förlängningen kan verka för att förbättra livsvillkoren för individer tillhörande den nationella minoriteten romer.

1.1 Hatbrott

Som nämnts ovan finns det ingen gemensam internationell definition av hatbrott utan vad som ryms inom begreppet varierar mellan olika länder och förändras dessutom över tid (Jeness & Grattet, 2001; Tiby, 2010; Wigerfeldt & Wigerfeldt, 2014). I Sverige har Polisen, Åklagarmyndigheten och Brottsförebyggande rådet enats om att beskriva hatbrott på följande sätt (Djärv, Westerberg & Fenzel, 2016):

Brottet hets mot folkgrupp, BrB 16 kap. 8§.

Brottet olaga diskriminering, BrB 16 kap. 9§

Samt alla andra brott där ett motiv varit att ”kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet” (jfr BrB 29 kap. 2§ 7). En person som döms för ett brott som har ett hatbrottsmotiv kan få en straffskärpning då hen döms för den brottsliga gärningen och

kan således få ett strängare straff om det bedöms som ett hatbrott. Hatbrott med anti-romskt motiv används i den här studien som ett samlingsbegrepp för brott som begås på grund av:

-rädsla för, fientlighet eller hat mot romer och som aktiverar en reaktion mot romer, deras egendom, institutioner eller den eller dem som är, eller uppfattas vara, romer eller representanter för romer. (Djäv, Westerberg & Fenzel, 2016, s. 67).

Det påpekas ibland att hatbrottslagstiftningen är problematisk eftersom många incidenter utförs som är skadliga och baserade på fördomar, men fortfarande betraktas som lagliga i strikt juridisk mening så som att exempelvis få sin identitet i ifrågasatt, bemöta stereotyper och fördomar (se exempelvis Perry, 2001; Iganski, 2008). Detta är problematiskt eftersom ett flertal studier har visat att dessa ”lindrigare” former av utsatthet så som att mötas av fördomar och diskriminering kan ha lika allvarliga negativa konsekvenser för den som utsätts i vissa kontexter som grövre brotts handlingar (Sue, 2010; Pascoe & Richman, 2009). Den juridiska beskrivningen är inte nödvändigtvis densamma som den som används i forskning. Forskning om hatbrott inkluderar ofta även sådana handlingar som inte utgör brott enligt en juridisk definition men som upplevs som kränkande av den som utsätts, dessa gränsfall kallas ofta för *hatincidenter*. Den kanadensiska hatbrottsforskaren Barbara Perrys (2001) definition av hatbrott förekommer ofta inom hatbrottsforskning. Definitionen rymmer ett juridiskt ramverk men lyfter även fram vikten av att hatincidenter, precis som hatbrott, sker i en social och politisk kontext där samhällets strukturer främjar eller förstärker olika gruppers utsatthet:

It involves acts of violence and intimidation, usually directed toward already stigmatized and marginalized groups. As such, it is a mechanism of power, intended to reaffirm the precarious hierarchies that characterize a given social order. It attempts to recreate simultaneously the threatened (real or imagined) hegemony of the perpetrator's group and the "appropriate" subordinate identity of the victim's group. " (Perry 2001, s. 10).

Denna definition betonar maktobalansen mellan den som angriper och den som angrips. En tolkning av denna definition är att endast grupper som är i minoritet kan utsättas för hatbrott och därmed skyddas av särskild lagstiftning. Perrys ramverk har dock också kritiserats då det har hävdats att hennes fokus är allt för snävt och att hatbrott inte är alltid ett medel för att förtrycka sårbara ”andra” (Chakraborti & Garland, 2012; Iganski, 2008). Vissa menar att de som begår hatbrott ofta är motiverade av mer banala motiv, såsom tristess, att det är lättare att begå brott mot sårbara grupperingar samt att de är obekväma med olika individer som helt enkelt avviker från normen (Chakraborti & Garland, 2012). Många hävdar dessutom att utsattheten är kontextbunden och även kan drabba majoritetsbefolkningar (de som tillhör normen) och att personer som tillhör dessa sårbara minoritetsgrupper även kan begå brott mot medlemmar ur deras egen minoritetsgrupp (Chakraborti & Garland, 2012). Svensk lagstiftning inkluderar även de fall då majoritetsbefolkningen utsätts för ett hatmotiverat brott och en person som själv tillhör en minoritetsgrupp kan göra sig skyldig till ett hatbrott riktat mot en person ur den egna minoritetsgruppen (Djäv, Westerberg & Fenzel, 2016).

1.2 Undersökningens population

Enligt en rapport från romska delegationen ”Romers rätt” finns det någonstans mellan 50 000 och 100 000 romer i Sverige och ca 10 000 romer tros vara bosatta inom Malmö kommun (SOU 2010:55). Det är dock svårt att uppskatta hur många romer som faktiskt finns i Sverige.

En anledning till detta är att många romer döljer sin etnicitet på grund av rädsla för förföljelse eller diskriminering (Wallengren & Mellgren, 2015a). Med tanke på tidningen Dagens Nyheter avslöjande 2014 av registrering av romer inom polismyndigheten i Skåne, är det rimligt att anta att romer i Malmö, i större utsträckning hemlighåller sin etnicitet nu än tidigare (Wigerfeldt & Wigerfeldt, 2014). Ytterligare en anledning är att alla grupper och individer som går under samlingsbegreppet ”romer” inte nödvändigtvis anser sig själva tillhöra den romska minoriteten (SOU, 2010:55; Wallengren & Mellgren, 2015a). I Sverige har det exempelvis bestämts att fem olika delgrupper skall inkluderas och erkännas som romer baserat på dessa olika gruppers inträde till Sverige: ”Svenska”-, ”finska”-, ”utom-

nordiska”-, ”nyanlända”- romer och ”resandefolket/ resanderomer” (SOU 2010;55). Begreppet ”rom” började användas internationellt under 1970-talet och har än så länge inte fått acceptans av alla inom den ”romska” minoriteten (Vermeersch, 2006). Romerna själva brukar ofta identifiera sig själva och andra som romer genom deras relation till minoritetsspråket romani chib eller att de är bärare av ”romsk kultur” (SOU, 2010:55). Men långt ifrån alla romer talar romani chib och det finns ingen konsensus om vad ”romsk kultur” är och vilka yttringar utövarna av denna kultur bör uppvisa för att klassificeras som romer (för en mer ingående diskussion se Bunescu, 2014). Begreppet ”rom” bör ses som ett begrepp i gränsdragningen mellan ett juridiskt paraplybegrepp och en etnisk benämning på delvis olika folkgrupper (Vermeersch, 2006). I föreliggande studie används fortsättningsvis begreppet ”romer” för att hänvisa till de etniska grupper som traditionellt definieras som romer, men vi är medvetna om begreppets problematik.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med projektet var att beskriva romers upplevda utsatthet för hatbrott, dess mönster och omfattning, och att analysera konsekvenserna av utsatthet för romers hälsa, på såväl individnivå som gruppnivå. Ett vanligt antagande är att hatbrott inte enbart drabbar det direkta offret utan även sprider rädsla och oro i hela gruppen och som i förlängningen kan bidra till marginalisering av hela grupper. Det empiriska underlaget för en sådan slutsats är dock begränsat. Utgångspunkten i studien har varit romernas egna upplevelser och definitioner av utsatthet och en av projektets frågeställningar är därför hur de tillfrågade definierar och konstruerar ett hatbrott.

Studien har vidare framförallt fokuserat på följande frågor:

- Hur omfattande är utsattheten bland romer i Malmö? Och vilka typ av brott är vanligast?
- Vilka är konsekvenserna av utsattheten, både för den som är direkt utsatt och vänner och bekanta som får information om utsattheten? Påverkats gruppen av individens utsatthet?
- I vilken utsträckning anmäls de anti-romska hatbrotten och vilka faktorer påverkar benägenheten att anmäla?

2. TIDIGARE FORSKNING

2.1 Hatbrottens omfattning

Det är svårt att ge ett enkelt svar på frågan om hatbrottens omfattning. Enligt uppgifter från den Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2015 utsattes uppskattningsvis 107 000 personer (1,4 procent) av Sveriges befolkning för 190 000 främlingsfientliga hatbrott år 2014. Jämfört med tidigare år kan nivån sägas vara relativt jämn avseende utsatthet för hatbrott. (NTU, 2015).

Sedan 2006 ansvarar Brottsförebyggande rådet (Brå) för att sammanställa hatbrottsstatistiken som består av polisanmälda händelser. Enligt de senaste uppgifterna från Brottsförebyggande rådet identifierades år 2015 drygt 6 980 hatbrottsanmälningar, vilken är den högsta nivån av hatbrott hittills. Av dessa identifierades 239 som antiromska vilket är drygt 30 procent fler än år 2011 (Djäv, Westerberg & Fenzel 2016). Det finns alltså indikationer på att omfattningen av brott med motivet att kränka någon på grund av att de är romer har ökat om man utgår från den officiella hatbrottsstatistiken. Ökningen kan eventuellt förklaras av det ökade antalet socialt utsatta EU-medborgare som idag befinner sig tillfälligt i Sverige och att denna grupp utsätts för antiromska hatbrott (Seidefors, 2014) detta har dock inte undersökts empiriskt. För de anti-romska hatbrotten var olaga hot/ofredande den vanligaste brottstypen år 2015 och stod för 38 procent av anmälningarna med identifierade antiromska motiv. Näst vanligast var hets mot folkgrupp (18 procent), följt av våldsbrott (18 procent). I majoriteten av polisanmälningarna med identifierade anti-romska hatbrottsmotiv skedde brottet på allmänna platser eller över internet (28 respektive 18 procent), utan fysisk kontakt och då ofta i form av olaga hot/ofredande (Djäv, Westerberg & Fenzel,

2016). Vid anmälningarna med identifierade anti-romska motiv var gärningspersonen oftast en okänd person för den utsatte (36 procent) följt av en till namn eller utseende känd person eller grupp (17 procent) samt serviceperson (16 procent). Vid anmälningarna med identifierade anti-romska motiv var gärningspersonen i en tredjedel av ärendena en serviceperson (31 procent), vilket är en hög andel jämfört med övriga motiv och hänger samman med att olaga diskriminering i butiksmiljöer är vanligt vid detta motiv. Jämfört med övriga motiv var det också vanligare vid det anti-romska motivet att gärningspersonen var en myndighetsperson (31 procent) eller granne (12 procent) (Djärv, Westerberg & Fenzel, 2016). Endast 3 procent av huvudbrotten i de anti-romska hatbrottsanmälningarna från år 2014 hade personuppklarats, vilket särskiljer de anti-romska motiven från andra hatbrottsmotiv där personuppklaringen är högre. En utredning hade bedrivits i 55 procent av ärendena och 45 procent hade blivit direktavskrivna, vilket innebär att någon utredning aldrig påbörjats (Djärv, Westerberg & Fenzel, 2016).

Det är viktigt att notera att dessa brott inte utgör den faktiska förekomsten av anti-romska hatbrott. Romers anmälningsbenägenhet är sannolikt låg då romer många gånger är rädda för att möta fientliga attityder från polisen och att de oroar sig för att utsättas för sekundär viktimisering ifall de anmäler ett brott (Wallengren & Mellgren, 2015a). Avslutningsvis så är det rimligt att anta att det finns en överlappning mellan anti-romska motiverade brott och andra kategorier hatbrott, särskilt främlingsfientliga hatbrott, och att anti-romska brott därför ibland felaktigt kategoriseras som att ha ett främlingsfientligt motiv snarare än ett specifikt anti-romskt motiv (Wallengren & Mellgren, 2015a).

I en internationell komparativ studie som genomfördes av EU-organet Fundamental Rights Agency (2009) och som omfattade ett flertal etniska minoritetsgrupper visade det sig att romerna var den minoritet som rapporterade högst nivå av diskriminering i Europa. Flera mindre studier och självrapportsstudier har dessutom visat att romer är en oerhört sårbar minoritetsgrupp för att utsättas för olika former av kränkande incidenter (Balogh, 2011; Brearley, 2001; Costi, 2010; Fekate, 2014; FRA, 2012; Mirga, 2009; Rodell-Olgac & Taikon, 2013; Rodell-Olgac, 2006; Wallengren & Mellgren, 2015a; Wigerfeldt & Wigerfeldt, 2016). Avslutningsvis så har internationella

(FRA, 2009) och nationella (Wallengren & Mellgren, 2015a) studier kunnat visa att anmälningsbenägenheten hos den romska minoriteten är låg. Det är alltså troligt att det sker betydligt fler anti-romska hatbrott än vad den officiella statistiken visar. Dessutom så kan givetvis romer utsättas för olika former av brott utan ett hatbrottsmotiv vilket vi för närvarande helt saknar kunskap om. Det är sålunda viktigt att romers utsatthet för dessa olika former av incidenter studeras vidare inom forskningen.

2.2 Hur är hatbrott ett problem?

Om omfattningen av problemet med hatbrott bestämdes av konsekvensernas allvarsgrad skulle många hävda att problemet med hatbrott är stort eftersom konsekvenserna många gånger är mycket allvarliga, både för individer och relationen mellan olika grupper i samhället. När det gäller hatbrott, har det hävdats att de utsatta och de utsattas grupper drabbas hårdare än brott utan hatbrottsmotiv (Ardelay, 2005). Att bli utsatt för ett brott på grund av sin etnicitet, sin religion eller sin sexuella läggning skulle vara värre än att bli slumpmässigt utsatt för ett brott. Det handlar om, menar en del forskare, att få hela sin identitet ifrågasatt (Iganski, 2001; McDevitt, Balboni, Garcia & Gu, 2013). Resultat från den forskning som har behandlat hatbrottens konsekvenser visar bland annat att individer som utsätts för hatbrott ofta upplever en lägre nivå av generell säkerhet vilket i sin tur har en inverkan på deras livskvalitet (Bell & Perry, 2015; Lehavot et al., 2011; Lim, 2009; McDevitt, Balboni, Garcia & Gu, 2013; Meyer, 2003; Perry & Alvi, 2011; Roberts et al., 2010). I vissa fall kan denna rädsla leda till att brottsoffer isolerar sig eller börjar med att undvika vissa platser och situationer då de upplever en specifik situation som hotfull (Hale, 1996; Ford, 2012). Det har bland annat visat sig att minoritetsgrupper ibland genomför förändringar i sättet att leva; väljer att bära kläder som inte återspeglar deras etnicitet, avstår från att använda sina språk samt ändrar på sitt kroppsspråk som konsekvens av tidigare utsatthet för att slippa att utsättas igen (Ford, 2012). Hatbrottsoffer löper en betydligt högre risk än andra att utveckla olika former av hälsoproblem som en konsekvens av tidigare utsatthet (Iganski, 2001; Lehavot, et al., 2011; McDevitt et al., 2013; Roberts, et al., 2010).

Å andra sidan skulle säkert vissa hävda att problemet med hatbrott är litet eftersom de flesta brotten kan benämnas som förhållandevis lindriga: De flesta incidenter är att offren är utsatta för lättare former av diskriminering så som att bli kallad något olämpligt eller att tvingas bemöta stereotyper rörande ens kulturella, etniska eller sexuella identitet. Det är dock viktigt att inte underskatta effekterna av sådan utsatthet. Iganski (2008) har beskrivit hatbrottsutsatthet som en process med kumulativa effekter på brottsoffren. Detta betyder att flera enskilt mindre allvarliga incidenter tillsammans kan leda till allvarliga konsekvenser. Forskning har visat att även subtila förolämpningar (ibland kallade "mikroaggressioner") kan framkalla omfattande hälsorelaterade problem på kort och lång sikt för individer som ständigt upplever sådan diskriminering (Sue, 2010; Sue, et al., 2008; Pascoe & Richman, 2009).

En annan viktig aspekt som gör att hatbrottens konsekvenser är särskilt allvarliga för de som utsätts är att hatbrott inte enbart drabbar det enskilda brottsoffret utan ofta hela gruppen som offret representerar (Perry, 2001). Det är sannolikt så att det inte enbart är det "direkta" hatbrottsoffret som påverkas negativt av en hatbrottsincident utan även familjemedlemmar, vänner och andra personer som delar den utsatta individens identitet upplever sig som hotade när någon i deras närhet blir utsatta (Lim, 2009; Noelle, 2002; Perry, 2015; Spalek, 2008). Brotten sänder på så sätt en varning till alla personer som tillhör det utsatta offrets grupp om att de har anledning att vara rädda och bör "hålla sig på sin plats" (Levin & McDevit, 1993; Perry, 2001; Spalek, 2008). Denna hypotes är allmänt accepterad men få empiriska studier har genomförts för att undersöka effekterna av hatbrottens indirekta effekter. Ett mindre antal kvalitativa studier som undersöker hatbrottens så kallade spridningseffekter har dock kunnat visa att indirekta hatbrottsoffer upplever liknande känslomässiga och beteendemässiga konsekvenser av indirekt utsatthet som direkta brottsoffer. Att vara medveten om att hatbrott har skett mot någon person som en identifierar sig med skapade upplevelser av sårbarhet och medför bland annat att indirekta brottsoffer kan komma att genomföra beteendeförändringar för att inte själva utsättas för brott (Bell & Perry, 2015; Lim, 2009; Noelle, 2002; Perry & Alvi, 2011).

Studier har dessutom visat att minoritetsgrupper tänker på något som kan kallas för ”no go areas” (platser som de skall hålla sig borta ifrån för att inte utsättas) när de orienterar sig i det omgivande samhället (Rai & Hesse, 1992). Det är inte enbart specifika geografiska områden som kan komma att uppfattas som sådana områden utan även att befinna sig i en specifik kontext och situation så som i en politisk kontext för minoritetsfrågor (NUS, 2011; Borell & Gerdner, 2010) eller inom vissa institutioner. Det har exempelvis påpekats att romers upplevda risk för och faktiska utsatthet för diskriminering och rasism inom olika institutioner har medfört att många romer väljer att hemlighålla sin etnicitet i dessa kontexter eller rent av att de undviker att befinna sig i dessa institutioner i sin helhet vilket har förstärkt deras marginalisering (FRA, 2009; Olgac & Taikon, 2013). Det finns dessutom vissa uttalanden från romska organisationer om att det är problematiskt att deras organisationsmedlemmar är rädda över att utsättas för brott om de engagerar sig i politik (SOU, 2010:55). Att en minoritetsgrupp har svårt att mobilisera sig på grund av rädsla för att utsättas för brott och diskriminering bör ses som särskilt allvarligt för den demokratiska processen. Olika former av minoritetspolitiska arbetsinsatser tar ofta utgångspunkt att minoritetsgrupper har en fungerande demokratisk institution där medlemmar känner sig trygga att engagera sig i en arbetsprocess utan risken att diskrimineras. Så är exempelvis fallet med den romska minoriteten då politiska inkluderingsförsök i stort sett uteslutande utgår från intresseorganisationer.¹ Det skall dock påpekas att hypotesen att rädslan för att utsättas för brott och huruvida detta påverkar politisk mobilisering och engagemang har studerats empiriskt i begränsad utsträckning.

2.3 Romernas livsvillkor och (o)hälsa

I jämförelse med den relativt omfattande forskningen om romer i Europa så är den skandinaviska kunskapen mycket begränsad och endast ett fåtal studier har varit inriktade mot att beskriva just romernas hälsa och livsvillkor i Skandinavien (SOU, 2010:55).

1 Detta är t ex fallet med regeringens senaste satsning utfärdad år 2012 rörande den romska minoriteten. ”En strategi för romsk inkludering åren 2012 till 2032”.

Romernas livsvillkor både i Sverige och i andra Europeiska länder präglas av hög arbetslöshet och bristande utbildningsnivå men studier har också visat att romer har sämre fysisk och psykisk hälsa än majoritetsbefolkningen (Folkhälsoinstitutet, 2010; Malmö Stad, 2008; Peters, et al., 2009; Skodova et al., 2010; Zeman, Depkin, & Senchina, 2003). Studier har visat att romer generellt har kortare medellivslängd och att de är bärare av problematiska riskfaktorer kopplade till hälsa så som att de äter skadlig kost och har hög frekvens av drog- och alkoholmissbruk (Dorkova, Sopkova & Tkacova, 2010; Folkhälsoinstitutet, 2010; Kvetoslava, 2010; Lehti & Mattsson, 2001; Perry et al 2006; Simko & Ginters, 2010; Skodova et al., 2010; Van Cleemput et al., 2007).

Romernas marginaliserade tillvaro har fått ökad uppmärksamhet i Europa sedan 1990-talet (Baar, 2011; Guy, 2003; Marinaro, 2003). Europeiska unionen (EU) har inlett en samlad politisk mobilisering för att försöka inkludera romer socioekonomiskt och politiskt i samhället och utveckla strategier för gruppens integration i samhället (se exempelvis McGarry, 2012; O’Nions 2014). Genom dessa satsningar tycks man kunna se att romers sysselsättningsgrad och utbildningsnivå har ökat under senare år. Dock anser många att dessa integrationsförsök inte har fått tillräckligt framgångsrika utfall (Tremlett & MCGarry, 2013). Orsaken till att dessa integrationsförsök inte har varit tillräckligt framgångsrika beror enligt Tremlett & MCGarry (2013) på att romer inte är politiskt mobiliserade, att arbeten bedrivs utan evidens (vilket syftar på att romers problembild inte undersöks empiriskt och att olika integrationsprogrammers effekter inte utreds etc.), samt att det saknas någon egentlig vilja av EU:s medlemsstater att stödja den romska minoriteten. Andra forskare pekar snarare på gruppens utsatthet för diskriminering i exempelvis utbildnings- och arbetsväsendet har medfört att romer undviker dessa institutioner och på så vis går minste om många av de livschanser som är viktiga för att leva ett väletablerat liv (Olgac & Taikon, 2013). En tredje gruppering av forskare pekar också på att romer kulturellt är svåra att integrera i samhället på grund av att den romska kulturen är ”isolatorisk” (Weyrauch & Bell, 1997). Baserat på dessa tidigare forskares argument är det mest troligt att samtliga av dessa faktorer är kopplade till varandra, och är en del av en kumulativ marginaliseringsprocess för den romska minoritetsgruppen i Europa.

3. TEORETISK UTGÅNGSPUNKT

Studier har upprepade gånger visat att hälsa varierar mellan olika samhällsgrupper. Ett övergripande mönster är att kvinnor, personer med låg socioekonomisk status samt minoritetsgrupper har en högre risk att drabbas av fysisk och psykisk sjukdom (Thoits, 2010). Detta mönster kan inte förklaras genom olika gruppers varierade tillgång till sjukvård (Kawaschi & Kennedy, 2002) och det kan heller inte helt förklaras av individers livsstilar och levnadsvanor. Studier har visat att individuella levnadsvanor (t.ex. frekvens av rökning, konsumtion av olika former av kost och alkohol samt fysisk aktivitet) har begränsad förmåga (mindre än en tredjedel) att förklara uppkomst av flera olika sjukdomstillstånd inom en population (Marmot et al., 1997; van Rossum et al, 2000). En avsevärd mängd forskning har i stället kommit att demonstrera att stress, i olika former, har en negativ effekt på människors psykiska och fysiska hälsa (för en översikt, se Thoits, 2010). Vi har i huvudsak valt att använda oss av Meyers (Meyer, 1995; Meyer, 2003; Meyer, 2012) perspektiv på minoritetsstress för att studera kopplingen mellan stress och hälsa inom minoritetsgruppen romer.

3.1 Minoritetsstress

Centralt för minoritetsstressperspektivet är att det finns en disharmoni mellan personen som tillhör en minoritetsgrupp och det omgivande samhället och att detta skapar stress som är unik, kronisk och socialt baserad (Meyer, 2003; Meyer, 2012). Personer som tillhör en minoritetsgrupp utsätts för unik stress såtillvida att de utsätts för stressorer som fördomar och diskriminering. Den stress som skapas är stabil över tid, kronisk, och kopplad till rådande samhällsstrukturer. Stres-

sen är socialt baserad på så sätt att den orsakas av faktorer utanför individen, i det omgivande samhället.

Det görs en åtskillnad mellan distala- och proximala stressprocesser där distala stressorer är externa, exempelvis diskriminering och fördomar. Proximala stressprocesser är ofta en konsekvens av att utsättas för distala stressorer som diskriminering, och kan exempelvis handla om att man döljer sin identitet, känner oro och otrygghet och upplever negativa känslor mot sin egen minoritetsgrupp. Tillsammans skapar kombinationen av distala och proximala stressorer över tid höga nivåer av stress som kan resultera i ohälsa bland minoritetsgrupper (Meyer, 2003; Meyer, 2012). Följande är en övergripande sammanfattande diskussion om hur olika stressorer kan påverka romer:

Diskriminering, rasism och hatbrott: Denna stressor inkluderar bland annat hatbrott. Vi har redan diskuterat att hatbrott anses ha särskilt allvarliga och långsiktiga konsekvenser för den brottsutsatta (Ardelay, 2005). Upplevd diskriminering har visat sig vara en riskfaktor för en mängd olika typer av fysisk och psykisk ohälsa för minoritetsgrupper (Iganski & Lagou, 2015; Nemoto, et al., 2011; Roberts, et al., 2010). Ett annat men nära sammankopplat perspektiv som kan fungera som en stressor för en minoritetsgrupp är den lättare form av diskriminering som minoritetsgrupper kan vara utsatt för, ibland kallat mikroaggressioner.

Mikroaggressioner: Inom hatbrottsforskningen diskuteras ofta problematiken med att de utsatta har svårt att avgöra om en händelse verkligen är ett hatbrott eller ej, samt om en specifik händelse är brottslig (Tiby, 2010). Ett kompletterande begrepp är mikroaggressioner. Begreppet myntades på 1970-talet av den amerikanska psykiatern Chester Pierce för att förklara de vardagliga kränkningarna som afroamerikaner var och är utsatta för. Mikroaggressioner beskrivs som subtila förolämpningar (verbala, icke-verbala och/eller visuella) riktade mot etniska minoriteter, ofta automatiskt eller omedvetet (Spalek, 2008). Ett flertal studier har funnit att upplevd utsatthet för mikroaggressioner medför psykisk ohälsa för minoritetsgrupper (Sue, 2010; Sue, et al., 2008; Pascoe & Richman, 2009) på kort och lång sikt (Pascoe & Richman, 2009). En annan typ av stressor som troligen många minoritetsgrupper upplever är något som

skulle kunna gå under samlingsbegreppet sociopolitiska händelser och budskapsbrott.

Sociopolitiska händelser och "budskapsbrott": Stressforskare har länge studerat att livsförändringar, katastrofer eller politiska skiftningar kan öka stressen i ett samhälle (Thoits, 2010). Det är troligt att minoritetsgrupper upplever fler händelser som stressorer än majoritetsbefolkningen. Ett exempel som är specifikt för romer är Skånepolisens registrering av romska familjer. 2013 avslöjade Dagens Nyheter att polisen fört register över cirka 5000 romer (i media kallat romregistret och av myndigheter kallat kringresanderegistret) och att registret även innehåller upplysningar om barn och avlidna personer. Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten (SIN) som granskade ärendet kom fram till att registret var olagligt på flera punkter men kunde inte fastslå att det enbart handlade om ett register baserat på etnicitet.² Diskrimineringsombudsmannen (DO) granskade ärendet och menade att det saknas skydd mot diskriminering inom myndigheter. Regeringen uppmanade att se över diskrimineringslagstiftningen och polisen uppmanade att se över sina arbetsätt för att undvika att liknande inträffar igen. Diskrimineringsombudsmannen skriver:

DN:s avslöjande har lyft fram ett tydligt exempel på brister i myndigheters förhållnings- och arbetsätt. DO:s granskning av polisen, tillsammans med annan kunskap, pekar med all önskvärd tydlighet på att ett systematiskt förändringsarbete är nödvändigt. Avslöjandet kan förutom att ge möjlighet till upprättelse för individer också innebära möjlighet till förändring. Det kräver dock att regeringen och vi ansvariga myndigheter inte skyggar för eller osynliggör de etniska och strukturella dimensionerna av polisens registrering. Ett verksamt förändringsarbete kan inte bara ta sikte på symptomen genom att rätta till olagligheter. Vi behöver fokusera på konkreta åtgärder för att synliggöra och undanröja hinder för allas tillgång till lika rättigheter och möjligheter. Åtgärderna bör bland annat ta sikte på förekomster av

2 Uppföljning av Polismyndigheten i Skånes behandling av personuppgifter i uppgiftssamlingen benämnd Kringresande. Säkerhets och integritetsskyddsmyndigheten. Dnr 463-1013.

<http://www.sakint.se/dokument/rapporter-och-uttalanden/Uttalande-PM-Skaane-Uppfoeljning-Kringresande.pdf>

etnisk profilering, kåranda, rekrytering och de rutiner och den lagstiftning som reglerar polisens verksamhet. Då skulle vi kunna sätta punkt för övergreppen gentemot romer och förhindra att historien upprepar sig.³

Registret har kallats för en backlash för relationerna mellan romer och svenska myndigheter (Wigerfelt & Wigerfelt, 2015) och har skadat det förtroendeskapande arbete som bedrivits (för en djupare diskussion se Kott, 2014). Även den aktuella tiggeridebatten skulle kunna klassificeras som en sådan händelse som påverkar den romska gruppens relation till majoritetssamhället då både politiker, myndigheter och privatpersoner har lyft fram en önskan om att etablera strategier för att motverka och begränsa socialt utsatta EU-medborgares tillgång till och förflyttningar inom det offentliga rummet. När sammankopplat till att minoritetsgrupper kan uppleva en särskild stress över sociopolitiska händelser är tanken att hatbrott är ”budskapsbrott”. Flera hatbrottsforskare har påpekat att hatbrott ger ett budskap till marginaliserade grupper om att det finns ett behov för dem att vara rädda och att de är oönskade i samhället (Spalek, 2008; Levin & McDevitt, 1993). Det är troligt att antiromskt motiverade brott som får uppmärksamhet i media eller helt enkelt uppmärksammas av gruppen även påverkar individuella romers välbefinnande och i förlängningen deras stressnivå (Lim, 2009; Noelle, 2002; Perry, 2001; 2015; Spalek, 2008).

Kulturell ackulturation: Majoriteten av Sveriges romer har sedan länge själva rötterna inom det svenska samhället och kan därför även orientera sig inom den svenska kulturen. Faktum är att många romska delgrupper beskriver sin kultur som kraftigt färgad av nordisk (svensk) kultur (Hazel, 2011). Men det finns också romer i Sverige som tills nyligen har haft helt andra kulturella rötter än den nordiska (SOU, 2010:55). Begreppet ackulturation har använts för att beskriva förändringar som sker på makro och mikronivå när representationer av personer från skilda kulturella sammanhang kommer i kontakt med varandra. På individnivå kan exponering för olika kulturella influenser skapa förändringar i beteende, värderingar och individers självidentitet och orsaka olika former av stress (Beiser, 1998; Gordon, 1978; Graves, 1967). Invandrare är särskilt troliga

3 Broberg, 2014.

att genomgå en sådan ackulturationsprocess. Exponering för den nya miljön, det kulturella avståndet till ”ursprungskulturen”, förmåga och/eller vilja att upprätthålla banden med sin ursprungliga kultur och åsikter angående den nya kulturen är alla faktorer som påverkar hur och i vilken utsträckning en individ faktiskt påverkas (Beiser, 1998). Det är troligt att romska invandrare upplever en sådan process när de försöker acklimatiseras i Sverige. Det skall samtidigt påpekas att denna process förmodligen inte är unik för romska invandrare. Som en etnisk minoritetsgrupp som historiskt har haft en kulturell självständighet är det troligt att även (om än i mindre skala) mer etablerade romer kan uppleva samma form av ackulturationsprocess i vissa situationer.

Kulturella konflikter: Nära knutet till den kulturella acklimatiseringen är att individer kan utsättas för olika former av kulturella konflikter mellan minoritets- och majoritetskulturen. Dessa teorier utgår från att processen för kategorisering (t.ex. skillnaden mellan sociala grupper) utlöser viktiga mellangruppsliga processer och ger ett ankare för gruppens självdefinition. Tanken som lyfts fram av etnologer är att det är viktigt för olika (minoritets)grupper att definiera vad som skiljer deras kultur från andra grupperingar (Turner, 1987). Konflikter kan uppstå mellan majoritets och minoritetskulturerna (eller rent av inom minoritetskulturen) om hur man skall leva eller föra sig. Ett exempel på en sådan konflikt mellan den dominerande gruppen (svenska) och minoritetsgruppen (romer) skulle eventuellt kunna vara den romska värdegrunden att leva efter renlighetsläran (Vermasch, 2006). I två studier som diskuterar finskromska kvinnors renlighetsregler framkommer, att valet att bära eller inte bära traditionella kläder (den romska kjolen) har en stor påverkan på individernas uppfattade romska identitet och tillhörighet (Olsson, 2004; Goldstein-Kyaga, 1990). Olssons (2004) slutsats är att många finska romska kvinnor bär den traditionella romska kjolen av rationella skäl, då den drar gränsen mellan renlighet och ”orenlighet” samt ”romsk” och ”icke-romsk” identitet. Att bära kjolen uppfattas av många som ett aktivt val att ta till sig den romska kulturen även om det också ökar risken för diskriminering av majoritetssamhället (Olsson, 2004).

Internaliserad stigmatisering: Inom minoritetsgrupper återfinns det alltid personer som upplever stolthet över sin kulturella och

etniska identitet, men det är heller inte ovanligt att andra i stället bär på skam och självförakt. Meyer (1995) diskuterar internaliserad "homo-negativitet" vilket betyder att individen tar till sig samhällets allmänna negativa attityder mot homosexuella och assimilerar dessa attityder till sin egen identitet och att de på så sätt konstruerar en negativ självuppfattning. Internaliserad stigmatisering förknippas alltför ofta med skam, undvikande, självtvivel, självhat och självdestruktiva beteenden etc. (Allen & Oleson, 1999; Szymanski, 2005). Det är troligt att även medlemmar från den romska minoriteten utvecklar en form av "romsk-negativitet" vilket kan få effekter både för den egna individen men också gruppen som helhet. Att ständigt ifrågasätta sin egen kulturella identitets nytta och duglighet i förhållande till den normativa kulturen är uttröttande och sannolikt en orsak till stress.

Hemlighållande av sin etniska identitet: Inom forskningen rörande minoritetsstressperspektivet beskrivs ofta att aktivt dölja eller hemlighålla aspekter av sin identitet som ett "tveeggat svärd" (Meyer, 2003). Att dölja delar av sin identitet kan ge en känsla av trygghet och säkerhet, men kan även förorsaka stress genom att individen ständigt behöver vara vaksam för att inte uppvisa några signaler om att hen tillhör den stigmatiserade minoritetsgruppen (Pachankis, 2007). Det har framkommit i tidigare studier att det inte är ovanligt att romer hemlighåller sin etnicitet för att slippa att bli diskriminerade eller utsatta för fördomar och olika former av förtryck (Wallengren & Mellgren, 2015a; Wigerfelt & Wigerfelt, 2015). I Studien av Wallengren & Mellgren (2015a) framkom exempelvis att de romska respondenterna som hemlighöll sin etnicitet upplevde en högre oro över att utsättas för brott och en betydligt lägre livskvalité än de som inte hemlighöll sitt etniska ursprung.

Minoritetsstress teorin har starkt empiriskt stöd, även om det ska uppmärksammas att de flesta studier har undersökt sexuella minoritetsgrupper och inte etniska grupperingar. Dessa studier bekräftar att svåra sociala situationer är förknippade med stress bland minoriteter, och att minoritetsstressen bidrar till och kan förklara skillnader i hälsa (Pascore & Rickman, 2009). Det bör dock påpekas att individuella skillnader i känslighet och copingstrategier spelar roll. Det har lyfts fram att olika strategier kan användas av minoritetsgrupper för att skydda sig själva från de negativa effekterna av minoritetsstress

och att dessa har fått relativt lite uppmärksamhet inom forskningen. Minoritetsstatus är inte enbart en orsak till stress utan möjliggör även för gruppsolidaritet, sammanhållning och en känsla av tillhörighet. En stark gruppsammanhållning mellan minoritetsmedlemmar kan sannolikt fungera som en buffert för stress vilket minskar risken för individer att drabbas av de olika negativa effekterna av minoritetsstress (Thoits, 2010).

4. STUDIENS GENOMFÖRANDE

4.1 Att studera särskilt utsatta grupper

Att studera särskilt utsatta grupper är förbundet med en lång rad kunskaps-teoretiska och etiska problem rörande exempelvis urval, mätmetoder och olika etiska ställningstaganden. I studier av en så marginaliserad grupp som den romska minoriteten så är det vanskligt att förlita sig på de vanligaste samhällsvetenskapliga metoderna. På grund av att det inte finns någon egentlig kunskap om gruppens faktiska storlek och det faktum att många romer hemlighåller sin etnicitet och har ett lågt förtroende för majoritetssamhället så går det exempelvis inte att sända enkäter till dessa grupper eller att använda registerdata (Wallengren & Mellgren, 2015b). Detta innebär i sin tur att det i princip är omöjligt att generalisera forskningsresultat (Snow & Andersson, 1993). Rekryteringsprocessen beskrivs ofta som särskilt problematisk (Couper & Leeuw, 2003; van Goor et al., 2005; Wallengren & Mellgren, 2015b) vilket kan förklaras av att socialt utsatta minoritetsgrupper ofta har ett lågt förtroende för majoritetssamhället och majoritetssamhällets representanter.

För att få tillgång till fältet har internationella studier visat att det är viktigt att inkludera representanter ur den minoritetsgrupp som ska studeras i forskningsprocessen (Kosá & Ádány, 2007; Kosá et al., 2007; Wallengren & Mellgren, 2015b). Även om inklusion av minoritetsgruppens representanter bör öka förtroendet, minska risken för etnocentrism samt minska risken att viktiga perspektiv förbises så finns det samtidigt flera risker med detta tillvägagångsätt. Om ideella organisationer och politiska företrädare ska användas så krävs det att de återspeglar minoritetsgruppens faktiska erfarenheter, vilket tyvärr ofta har visat sig inte vara fallet (Kelly, 2003; Rowe, 2004). Vissa

romska delgrupper har lyft fram att de saknar politisk representation och har därför inget förtroende för att den ideella verksamheten kan återspegla deras erfarenheter (Wallengren & Mellgren, 2015b; SOU, 2010:55). Inom ramen för den här studien kontaktades ett flertal romska organisationer men enbart en av dessa valde att medverka i studiens datainsamling (och gjorde detta dessutom i en mycket begränsad utsträckning).

En annan fråga som ofta diskuteras är om det är fördelaktigt om forskarens egna etniska, kulturella eller sociala identitet ska likna eller skilja sig från den grupp som studeras. Sammanfattningsvis så visar denna forskning olika resultat. I vissa fall tycks det vara fördelaktigt att forskarens grupptillhörighet är densamma som den grupp som ska studeras (Senior & Bhopal, 1994; Kosa & Adany, 2007) och i andra fall inte (Anderson et al., 1988). Ett sätt att tolka dessa skilda forskningsresultat på är att det helt enkelt är fördelaktigt i vissa kontexter men inte i andra. Den romska minoriteten har yttrat sig om att det är önskvärt att forskarnas etnicitet matchar deras egen vid intervjustudier (Wallengren & Mellgren, 2015b). Men i studien av Wallengren & Mellgren (2015b) framkom även att den romska minoriteten gör en skillnad mellan olika romska delgrupper, där vissa anses mer lämpliga än andra att samla in datamaterial. Det framkom även i samma studie att det fanns en problematik med att andra romer samlade in datamaterialet och ställde frågor då respondenterna ansåg att den ur forskargruppen som själv var rom redan ”kände till allt” och att de därför inte behövde dela med sig av sina erfarenheter på samma sätt som om de enbart hade haft kontakt med icke-romer (se också Al-Natour, 2010; 2011). Vi anser dock trots dessa problem att en fördel med detta projekt är att en av författarna (S.W) själv är rom (tillhörande resandefolket) och har sedan tidigare ett väletablerat kontaktnät inom den romska gruppen. Forskargruppen kunde därför ta kontakt med så kallade ”gatekeepers” med anknytning till den romska populationen genom detta kontaktnät. På grund av att forskargruppen i det aktuella forskningsprojektet tagit kontakt med gatekeepers med anknytning till framförallt ett specifikt nätverk, är det möjligt att vissa romska delgrupper kom att representeras mer än andra.

4.2 Datainsamling och tillträde till fältet

Datamaterialet består av både enkäter och intervjuer. En förutsättning för ett framgångsrikt genomförande av den aktuella studien var att hitta ett lämpligt sätt att rekrytera deltagare till studien.

Tillträde till fältet har skett genom tre huvudsakliga ingångar. Som vi tidigare har poängterat tillhör en av författarna (SW) själv den romska minoriteten (resandegruppen) och hade på så sätt möjlighet att använda befintliga nätverk för att nå ut till romer.

En annan ingång har varit genom kontakt med de romer som i olika roller själva arbetar med romer som målgrupp. Detta inkluderar exempelvis samarbetet med romska föreningar. Men som det har påpekats tidigare skedde detta i blygsam utsträckning då de romska organisationerna inte ville samarbeta med forskargruppen. Den organisation som trots allt valde att delta i forskningsprojektet gjorde detta i begränsad utsträckning. En tredje ingång utgjordes av tidigare etablerade kontakter med enskilda romer som (enligt snöbollsmetoden) använt sitt personliga nätverk för att vidga kretsen av studiedeltagare. Genom dessa kontaktvägar rekryterades även datainsamlare (totalt 8 varav 5 deltog under hela studiens datainsamlingsperiod) för att hjälpa till att distribuera enkäten till romer bosatta i Malmö.

Enkäten innehöll frågor inom följande områden: (hat)brottsutsatthet, (hat)brottens konsekvenser, oro för att utsättas för (hat) brott, uppfattningar och föreställningar om hatbrott, förtroende för rättsväsendet. Intervjuerna utgick ifrån samma teman. Då tidigare studier har visat att insamlande av specifika bakgrundsvariabler så som socioekonomisk status, civil status och om respondenterna har barn kan vara särskilt känsligt för den romska minoriteten (Wallengren & Mellgren, 2015b) valde vi att inte ställa dessa frågor, vilket förhoppningsvis bidrog till ett större förtroende och trygghet bland studiedeltagarna.

Datainsamlarna, som i huvudsak var personer som själva identifierade sig med någon av den romska minoritetens delgrupper, mottog enkäter i oförseglade kuvert. De instruerades att ge enkäten till personer som uppfyllde inklussionskriterierna att tillhöra den romska minoriteten (oavsett delgrupp) och vara bosatta i Malmö. Distributionen av enkäter påbörjades i januari 2015 och avslutades i juni 2015. De svarande gavs två alternativ för att återlämna frågeformulären: antingen återlämna det till den person som hade

lämnat ut det till dem eller skicka det med posten till forskargruppen i förfrankerade kuvert. I majoriteten av fallen samlades enkäterna in på plats.

4.3 Enkät

Sammanlagt delades 380 enkäter ut varav 288 besvarades, vilket ger en svarsfrekvens på 76 procent. Detta är en relativt hög svarsfrekvens i jämförelse med andra studier i Sverige som har använt liknande metoder, men på andra grupper (se till exempel Tiby, 1999; 2005) men något lägre än den pilotstudie som föregick projektet (Wallengren & Mellgren, 2015a). Detta beror sannolikt på att den aktuella studien inte enbart studerar en av de romska delgrupperna (resande) samt att det före projektets början avslöjades att Skånepolisens genomfört registrering av romer. Det var tydligt att skånepolisens registrering var något som gruppen fortfarande hade färskt i minnet under tiden som vi genomförde datainsamlingen vilket hade påverkat förtroendet för majoritetssamhället och dess institutioner, vilket i sin tur försvårade studiens datainsamling. Enkäten utformades som en brottsofferundersökning med tilläggsfrågor om personen som utsatts upplevt att incidenten var motiverad av en fientlighet mot den utsattas tillhörighet till den romska minoriteten, ifall andra personer i individens närhet så som familjemedlemmar eller vänner har varit utsatta för brott och hatbrott samt vilka konsekvenser utsattheten fått för individen. Dessutom ställdes frågor som kan kopplas till förtroendet för rättsväsendet och anmälningsbenägenhet.

4.4 Urval

Urvalet var en relativt jämn fördelning mellan män (n=145) och kvinnor (n=153). Respondenterna var dessutom relativt jämnt fördelade inom de olika ålderskategorierna. Det är svårt att uttala sig om vilka delgrupper som kom att representeras inom den aktuella studien. Drygt 40 procent av respondenterna uppgav att de inte självdefinierade sig själva som "romer" utan som andra närliggande begrepp såsom "resande". De övriga 60 procenten menade att de självidentifierade sig som romer men även dessa kunde tillhöra vissa specifika delgrupper såsom "resande", "lovara" etc. vilka är specifika etniska benämningar på olika romska delgrupper. En mycket liten andel av respondenterna valde att vidareutveckla vilken identitet

de ansåg sig själva ha och att poängtera vilken romsk delgrupp som de faktiskt tillhörde. Ofta nämnde studiedeltagarna i dessa fall vilket ursprungsland de ansåg sig själva härstamma ifrån och beskrev sig exempelvis som rom från Bosnien, Serbien eller Sverige. Att studiedeltagarna inte enkelt lät sig delas in i någon av de i Sverige fem erkända delgrupperna kan sannolikt förklaras genom att den romska minoritetens självidentifikation inte är densamma som majoritetssamhället använder (SOU 2010:55). Efter samtal med datainsamlarna som hjälpte till under studiens gång så finns det anledning att tro att delgruppen resande kom att överrepresenteras i datamaterialet och att svenska (kalderash) och finska (kale) romer kom att underrepresenteras i studien. Det skall dock påpekas att både svenska och finska romer utgör populationsmässigt de minsta delgrupperna inom den nationella minoriteten romer och resandegruppen den största delgruppen (SOU 2010:55).

4.5 Intervjuer

Hatbrott sker fortlöpande i en dynamisk process som påverkas av tid, rum och kontext där olika motiv behöver analyseras och känslomässiga reaktioner uppstår kopplade till förövarens (hat)motiv och brottsoffrens egen identitet (Perry, 2001). Av denna anledning tillfrågades de som svarade på enkäten om de ville delta i en längre intervju. De som var intresserade fick då själva kontakta forskargruppen och ett drygt 30 – tal valde att göra detta. Därefter gjordes ett urval av studiedeltagare där forskargruppen hade som målsättning att få en variation av individer rörande delgruppstillhörighet, ålder och kön. Genom att deltagarna diskuterar sina upplevelser genom djupintervjuer har de haft möjlighet att utveckla sina tankegångar och förklara svårbegripliga processer. Intervjumaterialet bearbetades och analyserades genom en så kallad tematisk analys (Langemar, 2008). Analysen gjordes i fem steg, 1) första genomläsning av materialet, 2) ytterligare läsning med fokus på återkommande teman, 3) initiala kategoriseringen av teman, 4) ytterligare bearbetning av de teman, och 5) slutlig kategorisering. Tema utveckling skett i ett induktivt sätt, vilket innebär att data specifikt samlas för denna forskning och efterföljande teman starkt kopplad till data (Langemar, 2008).

Studiedagarna som deltog under intervjuerna beskrivs nedan men deras namn har ändrats för att säkerställa deras anonymitet. Åldern

har ändrats till något äldre eller något yngre och om studiedeltagaren har lämnat information som kan användas för att identifiera denne har även detta ändrats. Ett flertal av studiedeltagarna uppfattar inte sig själva som romer i strikt etnisk mening, vilket innebär att de förvisso anser att de tillhör gruppen romer från minoritetspolitisk mening men att de föredrar andra beteckningar så som ”resande”. Andra lyfter starkt fram att de är ”romer” och påpekar då en etnisk gemenskap med andra romska grupperingar. I intervjuerna är det tydligt att delgruppen resande kom att överrepresenteras, då det framförallt var individer som tillhörde denna grupp som tog kontakt med forskargruppen för att delta i intervjuer. Totalt intervjuades 20 personer.

4.5 Intervjupersoner

”Joel” är drygt fyrtio år gammal. ”Joel” beskriver i intervjun att han vid upprepade tillfällen har blivit utsatt för antiromska hatbrott. Vid ett tillfälle utsattes han för en attack av ett nazistiskt ungdomsgäng. ”Magnus” är en man i sextioårsåldern som i sin intervju framförallt berättar om att han var utsatt för trakasserier under sin ungdomstid tillsammans med sina föräldrar, syskon och delvis när han själv fick barn. Sedan dess att Magnus har valt att hemlighålla sin etnicitet har han dock inte blivit utsatt.

”Jenna” är en kvinna i 40 års ålder som framförallt beskriver att hon har varit utsatt för olika former av diskriminering av arbetsgivare och inom sitt eget bostadsområde.

”Kalle” är en man i femtioårsåldern. ”Kalle” berättar om att han vid upprepade gånger, från det att han var ett barn fram tills idag har varit utsatta för trakassering av myndigheter och privatpersoner.

”Rosa” och ”Peter” är två romer i 65 årsåldern som vi genomförde en gruppintervju med. De beskrev båda sin barn-och ungdomstid som ytterst slitsam med mobbning, myndighetstrakassering och annan form av viktimisering. De berättar samtidigt om att de anser att det svenska samhället idag har blivit mycket bättre.

”Eva” är en kvinna i 40 årsåldern. Eva påpekar under intervjun att hon till stor del är skyddad för hatbrottsutsatthet eftersom hon inte ”ser ut som en Romano”. Men hon berättar om en påfrestande form av stress av rädsla att utsättas.

”Morgan” är en man i 60 års ålder. Morgan berättar att han inte under de senaste årtiondena har varit utsatt för något brott som han helt säkert kan säga har motiverats av hat mot hans etnicitet. Han har dock varit utsatt för än mängd andra brott så som ett rånförsök och en misshandel.

”Alice” är en yngre kvinna i tjugosårsåldern. ”Alice” beskriver under sin intervju att hon har varit utsatt för trakasserier och lättare former av diskriminering. Hon har dessutom tidigare varit utsatt för mobbing.

”Beatrice” är en yngre kvinna i tjugosårsåldern. ”Beatrice” beskriver att hon inte på många år har varit utsatt för någon form av brottslighet, varken motiverat av hat eller ej.

”Carl” är en man i trettiosårsåldern. ”Carl” berättar att han alltid har känt sig som en outsider till majoritetssamhället hela sitt liv. Det är först när han fick reda på att han var rom som han förstod varför han och framförallt hans familj har varit så utsatta.

”Adrian” är en yngre man i tjugosårsåldern. ”Adrian” beskriver i sin intervju att han har varit utsatt upprepade gånger för anti-romskt motiverade brott och brott med homofobiskt motiv. ”Adrian” beskriver dessutom att han bär på en ”dubbel sårbarhet” i och med att varken hans etnicitet eller sexuella läggning uppfattas som normativa.

”Diana” är drygt 30 år gammal. Hon berättar om en mängd olika former av utsatthet under sitt liv och under det senaste året. I hennes intervju påpekar hon också att hon som romsk kvinna är ännu mer utsatt för brott än män.

”David” är drygt 25 år gammal. ”David” beskriver under sin intervju rörande sin egen utsatthet att han har blivit mobbad på grund av sin etniska bakgrund och att han har blivit diskriminerad av arbetsgivare.

”Carola” är en kvinna i trettiosårsåldern. I ”Carolans” intervju framkommer att hon har upplevt diskriminering på grund av sitt kön och sin sexuella läggning. Hon har däremot inte i vuxen ålder varit utsatt för ett antiromskt hatbrott av någon från majoritetssamhället.

”Lovisa” är en kvinna i femtioårsåldern. I ”Lovisas” intervju framkommer bland annat att hon och hennes familj har varit utsatt för hatbrott och diskriminering i det grannskap där de har varit bosatta.

”Daniel” är drygt trettio år gammal. Daniel beskriver en förhållandevis konstant utsatthet från barndom till vuxen ålder. Under en kortare period av sitt liv hemlighöll han dock sin etnicitet och var då heller aldrig utsatt.

”Hans” och ”Ellinor” är ett par i dryga 70 års ålder som ville intervjuas samtidigt. I deras beskrivningar berättar de om utsatthet vid campingplatser samt i tillfällena då de har varit ute och sålt och handlat på marknader.

”Maja” är en resandekvinna i trettiofemårsåldern. I hennes beskrivning av sin egen utsatthet berättar hon att hon har varit utsatt för hatincidenter. När intervjun genomfördes hade hon varit utsatt för våld i en nära relation där hennes romska bakgrund användes som ett instrument för hennes före detta partner att trakassera och förlöjliga henne.

4.6 Överväganden inför och under intervjuer

Informella regler eller normer om hur personer från en viss kultur skall bete sig med varandra, som ofta är oskrivna, finns inom alla kulturer och hjälper individer att samordna sitt beteende och göra det lättare att umgås. Att bryta dessa regler eller inte förstå eller respektera dem kan orsaka friktion i mötet mellan kulturer (Weyrauch, 1997).

I en studie av Wallengren & Mellgren (2015b) identifierades flera viktiga metodologiska utmaningar och hinder för att studera romers upplevelser av utsatthet. Dessa inkluderade bland annat mer praktiska beröringspunkter så som att etablera kontakt med den romska minoriteten, få tillgång till fältet, om etnisk matchning mellan forskare och studiedeltagare var önskvärt, innebörden av kön, ålder och språk etc., men även specifika kulturella normer som var viktiga att ta hänsyn till under intervjuer. Typiskt för den romska kulturen är deras ”romanipha”/ ”romanopha” eller ”romanot” vilket grovt kan översättas till ”det romska beteendet” eller ”romernas sätt att umgås”. Detta är en uppsättning regler för social interaktion inom den romska befolkningsgruppen. Reglerna handlar bland annat om hur man ska bete sig när man möter de äldre, när man interagerar med någon av det motsatta könet och hur olika beteenden av vissa romer ses som ”rena” och andra som ”orena”(Weyrauch, 1997). Som forskare är det viktigt att ha kunskap om dessa och liknande

regler för att visa respekt och få deltagarnas förtroende, vilket i förlängningen kan påverka forskningsresultaten. I intervjuerna blev det klart att hur dessa regler tolkas och tillämpas skiljer sig åt mellan olika romska grupper och mellan olika personer tillhörande samma delgrupp, vilket i sammanhanget kräver en ännu högre grad av känslighet från forskaren. Då det är särskilt viktigt vid studier av särskilt utsatta grupper, ska forskaren alltid se till att studiedeltagaren känner sig trygg (Thomsson, 2002). Forskargruppen försökte i så stor utsträckning som möjligt att ta hänsyn till dessa regler för interaktion.

5. RESULTAT

Resultatdelen består av tre delar och inleds med en övergripande beskrivning av utsattheten för brott med såväl med som utan hatbrottsmotiv. I denna del redovisas respondenternas och de intervjuade studiedeltagarnas egna erfarenheter av brott, olika brottstyper och tolkning av hatbrottsmotivet samt respondenternas anhörigas utsatthet för olika former av brott. Del två berör konsekvenser av egna och anhörigas utsatthet för hatbrott samt hatbrottens spridningseffekter. I kapitlets tredje och avslutande del presenteras studiedeltagarnas förtroende för rättsväsendet och anmälningsbenägenhet.

5.1 Omfattning och mönster

5.1.1 Utsatthet under de senaste 12 månaderna

Övergripande visar resultaten att av de som besvarat enkäten, har 99 personer (drygt 35 procent) varit utsatta för någon av de efterfrågade brottstyperna under de senaste 12 månaderna. Totalt uppgav respondenterna att 28 procent av dessa brott hade varit motiverade av ett anti-romskt motiv. Dessutom så svarade 236 av respondenterna (82 procent) att de under sin livstid har varit utsatta för ett eller flera brott med anti-romskt motiv. Det är alltså en stor del av de svarande romska respondenterna som har erfarenheter av brott, även brott med anti-romskt motiv.

5.1.2 Vilken brottstyp var vanligast?

Den vanligaste formen av utsatthet under de senaste 12 månaderna var diskriminering (se tabell 1). En majoritet av de utsatta (84 personer) rapporterade att de utsatts för diskriminering de senaste

12 månaderna. I en absolut majoritet av fallen uppfattade också respondenterna att diskrimineringen hade ett anti-romskt motiv. Även hot, mobbning och trakasserier var vanligt förekommande. En mindre andel (32 personer) av respondenterna uppgav att de hade varit utsatta för hot, mobbning och trakasserier över internet. I minst utsträckning uppgav respondenterna att de hade varit utsatta för olika former av våldsbrott under de senaste 12 månaderna. Fem personer uppgav att de hade blivit förföljd, jagad, knuffad, sliten i håret, slagen med öppen hand och tio personer uppgav att de blivit sparkad, slagen med knytnäve eller annat såsom vapen eller annat tillhygge. Även för dessa våldsbrott ansåg respondenterna att motivet i majoriteten av fallen var anti-romskt.

Tabell 1. Utsatthet de senaste 12 månaderna uppdelat på brottstyp.

Brottstyp	Antal utsatta personer per brottstyp (n=99)	Varav upplevt anti-romskt motiv
Hot, mobbning, trakasseri	84	48
Hot, mobbning, trakasseri över internet	32	22
Förföljd, jagad, knuffad, sliten i håret, slagen med öppen hand	5	3
Sparkad, slagen med knytnäve eller annat såsom vapen eller annat tillhygge	10	6
Rån, inbrott	18	0
Diskriminering	88	83

Detta mönster, att romer framförallt är utsatta för olika former av diskriminering och i mindre utsträckning olika former av våldsbrott, skiljer sig inte nämnvärt från de mönster som framträder i den officiella hatbrottsstatistiken över anmälda anti-romskt motiverade brott i Sverige (se exempelvis Djärv, Westerberg & Fenzel, 2016), där det

är relativt ovanligt att romer varit utsatta för brott med direkt fysisk kontakt. Det framgår alltså tydligt att det framförallt är lindrigare former av diskriminering, hot och trakasserier som respondenterna har varit utsatta för, både när det kommer till brott utan och brott med ett anti-romskt motiv under de senaste 12 månaderna.

5.1.2 Tolkning av hatbrott

För att få en uppfattning om hur gruppen tolkar hatbrott valdes denna fråga att undersökas under djupintervjuerna med studiedeltagare som dessförinnan hade fått svara på studiens enkät. På frågan om vad som gjorde att studiedeltagaren tolkade händelsen de varit utsatta för som ett hatbrott svarade många att de ofta uppfattade en händelse som anti-romsk eftersom det hade förekommit nedsättande glåpord riktade mot deras etniska tillhörighet under en brotts handling. Dennis beskrev under intervjun att han hade utsatts för verbalt våld och att han tolkade händelsen som ett (anti-romskt) hatbrott eftersom *”han sa elaka saker och kallade mig zigenare och förolämpade mig”*. Flera av studiedeltagarna berättar om liknande erfarenheter, om att de under en eller flera (brotts)incidenter har blivit kallade olika glåpord såsom ”zigenare”, ”tattare”. Att gärningspersonen använder personernas etnicitet i brottskontexten var en av de vanligaste orsakerna till att studiedeltagarna ansåg att de kunde uttala sig om huruvida en händelse var motiverad av en fientlighet mot dem på grund av att de är romer.

Dock menade studiedeltagarna att det ofta kunde vara svårt att veta huruvida en gärningspersons motiv var anti-romskt eller inte. Studiedeltagarna berättar att de oftast får en känsla av att en hatincident kan vara anti-romskt motiverad. Studiedeltagarna beskriver i dessa fall en känsla och att gärningspersonerna har använt ett kroppsspråk så som att titta på dem på ett speciellt sätt eller på andra sätt visa sig aviga genom att exempelvis göra skillnad mellan brottsoffret och andra personer i hans närhet som inte delar den romska etniciteten med brottsoffret. Många av studiedeltagarna menar också att de, med sina erfarenheter som romer, vet när någon diskriminerar dem på grund av deras etnicitet och att de har ”lärt sig” att identifiera potentiella gärningspersoner i olika miljöer och sociala kontexter.

Vissa studiedeltagare berättar också om händelser där gärningspersonen förmodligen inte har begått ett brott mot dem på grund

av deras etnicitet men ändå använt deras etniska tillhörighet för att förödmjuka dem. Av dessa studiedeltagare beskrivs hatbrottsincidenten uppkomma ur ett händelseförlopp eller konflikt. En studiedeltagare, Eva, som utsattes för främlingsfientliga trakasserier på internet berättar att hon inte är säker att hon kan tolka händelsen som ett hatbrott eftersom brottet i huvudsak inte var motiverat av hennes etnicitet, men att detta trots allt användes mot henne när hon befann sig i ett internetforum och diskuterade välfärdspolitik. Eva hade kommit i konflikt med en annan person som befann sig på forumet och som debatterade mot henne. När debatten kom att hetta till användes kvinnan Evas etnicitet som ett sätt att förödmjuka henne under debatten genom att hon besvarade en kommentar med *”det är bara korkade personer som romer som vill ha mer bidrag”*. Enligt studiedeltagaren Eva så var detta en teknik som gärningspersonen använde för att förödmjuka henne och för att på ett enkelt sätt få slut på och ”vinna” debatten. Dock uppfattades inte incidenten ha varit motiverad av hennes ”eticitet i sig” men ändå lika förödmjukande.

Det var inte bara i verbala konfrontationer som personernas etnicitet användes mot dem. Av de tjugo intervjuade studiedeltagarna berättade fem (fyra kvinnor och en man) om att de har haft erfarenhet av våld i nära relationer där deras etnicitet har använts som ett sätt att förödmjuka dem när deras dåvarande partner (och i ett fall fosterföräldrar) brukade våld mot dem. En kvinnlig studiedeltagare hade i nära anslutning till att intervjun tog plats tagit sig ur en destruktiv relation med en man. Hon beskrev den sexuella och fysiska utsattheten som någonting som i sig inte var anti-romskt motiverad. Mannens motiv var snarare sexuellt och att han var *”avundsjukt lagd”* och ville kontrollera henne men hon berättade också att:

”Det var inte för att jag var resande som han skadade mig. Men han sa ändå saker som tattare till mig medan han fögrepp sig på mig. Det var något han kunde använda när han ville skada mig”
(Maja).

I dessa fall beskriver studiedeltagarna att huvudmotivet inte nödvändigtvis var att kränka eller attackera dem på grund att de är romer men att gärningspersonen använder brottsoffrets sårbarhet som ingång för att kunna begå ett övergrepp, förödmjuka eller kon-

trollera brottsoffret. I samtliga av dessa fall av sexuella övergrepp var gärningspersonerna nära anhöriga till brottsoffret. Maja berättade också under intervjun att mannen som utnyttjade henne tycktes använda hennes etnicitet mot henne så att hon inte skulle anmäla eller söka hjälp från annat håll då han hade sagt till henne att ”*ingen tror på en tattarhora*”. Studiedeltagarna som har varit utsatta på detta vis poängterar att kränkningarna är minst lika skadliga oavsett om de i sig hade ett anti-romskt motiv eller inte.

Sammanfattningsvis så visar intervjuerna att studiedeltagarna anser att de har en förmåga att identifiera brott med ett anti-romskt motiv genom vad gärningspersonen har sagt eller hur gärningspersonen beter sig i en brottskontext. Studiedeltagarna menar att det kan vara svårt att göra en distinktion mellan brott som begås med ett anti-romskt motiv och de brott som begås utan sådant motiv men de anser generellt att de är duktiga på att uppmärksamma dessa händelser. Studiedeltagarna menar också att de kan utsättas för brott där huvudmotivet inte i första hand är anti-romskt men att deras romska etnicitet ändå används som ett sätt att förödmjuka eller kontrollera dem. En sådan händelse påverkar deras självbild negativt oavsett om huvudmotivet till brottet varit att kränka dem pga. deras etnicitet eller inte, när deras etnicitet används som ett sätt att förödmjuka dem får detta enligt de intervjuade studiedeltagarna samma konsekvenser som ett brott där huvudmotivet är anti-romskt.

5.1.3 Anhörigas utsatthet

Totalt uppgav samtliga av de 288 personer som besvarade enkäten att någon eller några av deras nära anhöriga och/eller släktingar hade varit utsatta för någon av de efterfrågade brottstyperna någon gång. I stort sett samtliga (98,5 procent) ansåg att brotten hade anti-romskt motiv. Framförallt uppgav respondenterna att de kände någon eller några som hade varit utsatta för diskriminering, verbalt hot, trakasseri och hot, trakasserier på telefon eller internet. Det var också vanligt att respondenterna uppgav att anhöriga eller släktingar hade varit utsatta för lindrigt eller grovt våld.

Tabell 2. Andras utsatthet för brott någon gång.

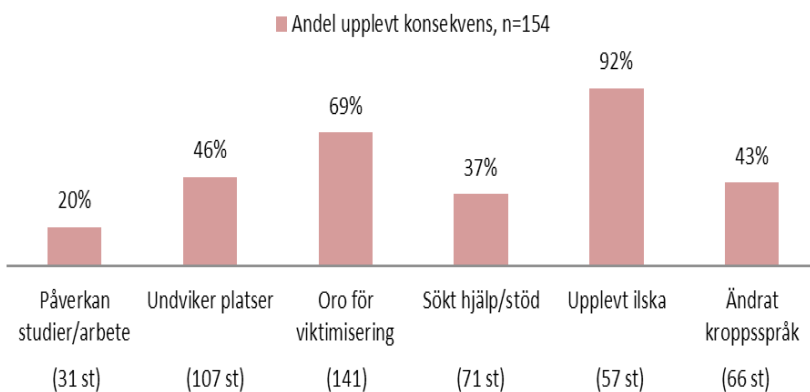
Brottstyp	Andel utsatta (n = 288)	Brottstyp	Andel utsatta (n = 288)
Verbalt hot, trakasserier	71,5 %	Rån	38,9 %
Hot, trakasserier per internet	34,7 %	Hot/attack med vapen	32,3 %
Hot, trakasseri per telefon	42,7 %	Inbrott	30,6 %
Förföljd, jagad	43,8 %	Våldtäkt	9,7 %
Lindrigt våld	58,3 %	Hot/tvång till ofrivilligt sex	6,6 %
Grovt våld	53,1 %	Diskriminering	89,6 %

De ovanligaste brottstyperna som respondenterna uppgav att deras anhöriga eller släktingar hade varit utsatta för var hot/tvång till ofrivilligt sex och våldtäkt. Sammanfattningsvis så framkommer det alltså en bild av att respondenterna som svarade på denna studie har en omfattande kunskap om att anhöriga och vänner i deras närhet har erfarenheter av olika former av brott och kränkande incidenter..

5.2 Konsekvenser av utsatthet

De totalt 99 respondenterna som uppgav att de hade varit utsatta för någon av de efterfrågade brottstyperna under de senaste 12 månaderna hade totalt blivit utsatta för 154 brott. Samtliga angav någon konsekvens av utsattheten. Figur 1 visar antalet personer som utsattes för brott under de senaste 12 månaderna samt vilka negativa konsekvenser detta medförde.

Figur 1. Upplevda konsekvenser av samtliga brottstyper.

Den vanligaste konsekvensen av brottsutsattheten var att uppleva ilska över vad som har hänt (92 procent) följt av oro för att viktimeras igen (69 procent). En annan vanlig konsekvens var att undvika platser (46 procent) eller ändra sitt kroppsspråk eller beteende (43 procent). I minst men ändå i ganska omfattande utsträckning uppgav respondenterna att erfarenheten hade fått dem att söka hjälp eller stöd (37 procent) och att incidenten hade påverkat deras studier eller arbete negativt (20 procent). Det skall dock påpekas att det i respondenternas öppna svarsalternativ till frågan huruvida brotts- erfarenheter hade fått dem att söka hjälp eller stöd så tycks det som att de inte har sökt hjälp eller stöd hos traditionella kanaler som polis eller andra hjälpmyndigheter. Det tycks snarare som att respondenterna har sökt hjälp eller stöd hos religiösa ledare, vänner eller familjemedlemmar. Majoriteten uppgav att utsattheten hade medfört fler än en negativ konsekvens. Tabell 3. visar upplevda konsekvenser av brott uppdelat på brottstyp.

Tabell 3. Upplevda konsekvenser av brott uppdelat på brottstyp.

Brottstyp	Hot, mobbing, trakasseri	Hot, mobbing, trakasseri på internet	Våld	Diskrimi- nering	Totaler n=219
Antal personer som utsatts	84 st	32 st	15 st	88 st	
Antal personer som upplevt konsekvenser	42 st (50,0 %)	22 st (68,8 %)	14 st (93,3 %)	76 st (86,4%)	154 st
Fördelning av konsekvenser per kategori:					
Påverkan studier	40,5 %	0,0 %	14,3 %	15,8 %	31 st
Rädd för att utsättas igen	78,6 %	50,0 %	100,0 %	64,5 %	107 st
Upplevt ilska	100,0 %	59,1 %	85,7 %	97,4 %	141 st
Undviker platser	69,0 %	22,7 %	78,6 %	34,2 %	71 st
Sökt hjälp/stöd	38,1 %	18,1 %	85,7 %	13,2 %	57 st
Ändrat kroppsspråk	28,6 %	59,1 %	57,1 %	43,4 %	66 st

Av de respondenter som hade varit utsatta för hot, mobbning eller trakasserier under det senaste 12 månaderna uppgav samtliga ilska över vad som hade hänt. Majoriteten rädda för att bli utsatt igen (78,6 procent) och uppgav att de hade undvikit platser (69,0 procent) till följd av sin utsatthet. 4 av 10 berättade att erfarenheten hade påverkat deras studier eller arbetssituation negativt. En förhållandevis stor andel respondenterna (38,1 procent) uppgav att de hade sökt hjälp eller stöd som en konsekvens av sin utsatthet för hot eller mobbning under de senaste 12 månaderna. Det skall dock poängteras att när respondenterna fick svara var de sökt hjälp eller stöd så tycks det framförallt vara så att de sökt hjälp eller stöd genom att samtala med sin egen familj eller vänner.

I högst utsträckning uppgav respondenterna negativa konsekvenser av utsatthet för olika former av våld. För båda dessa brottstyper uppgav samtliga respondenter en rädsla för att utsättas igen och att de i hög utsträckning hade undvikit platser och genomfört beteendeförändringar. I jämförelse med andra brottstyper så var hjälp- och stödsökande högt för de personer som hade varit utsatta för olika typer av våldsbrott där drygt hälften uppgav att de hade sökt hjälp eller stöd. I förhållande till de andra brottstyperna tycks det som att respondenterna i högre omfattning har sökt hjälp och stöd av rättsväsendet när de hade varit utsatta för våldsbrott.

Bland de respondenter som hade upplevt diskriminering under de senaste 12 månaderna så var den vanligaste negativa konsekvensen upplevd ilska (97,4 procent) och rädsla för att utsättas igen (64, 4 procent). I något mindre utsträckning uppgav respondenterna att de hade undvikit speciella platser (34,2 procent) eller genomfört förändringar i sitt kroppsspråk eller beteende (43,4 procent). Drygt 13 procent av respondenterna som hade varit utsatta för diskriminering under de senaste 12 månaderna hade sökt hjälp eller stöd som en konsekvens av sin utsatthet men även här så framgår det att stödet framförallt söktes inom familjen eller hos vänner. Det tycks som att respondenterna i mycket liten utsträckning har de utsatta sökt hjälp eller stöd från andra aktörer som hos polisen, arbetsgivare etc. Att få söka hjälp och stöd efter en brottshändelse skulle eventuellt kunna förklaras genom deras generellt låga förtroende för rättsväsendet och andra samhällsaktörer.

5.2.1 Oro för brott

Som redovisas i tabell 4. uppgav respondenterna högst oro för att utsättas för olika former av fysiskt våld, så som att bli knuffad, sliten i håret eller slagen med öppen hand, sparkad eller slagen med knuten näve och hotad eller attackerad med vapen. Lägst oro uppgavs för att utsättas för olika former av trakasserier.

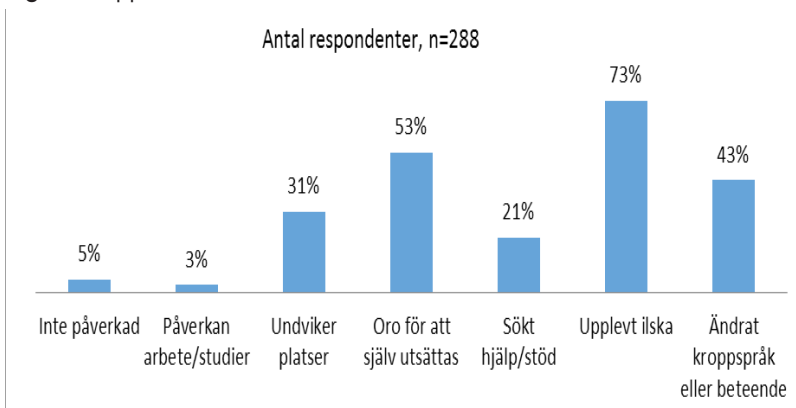
Tabell 4. Oro för att utsättas för brott.

Brottstyp	Andel utsatta (n = 288)			
	Aldrig	Enstaka händelser	Ibland	Regel- bundet
Verbala hot/ trakasserier	41,3 %	33,0 %	25,7 %	0,0 %
Verbala hot/trakas- serier över internet	78,5 %	16,3 %	5,2 %	0,0 %
Verbala hot/ trakasserier över telefon/SMS	71,9 %	15,3 %	12,8 %	0,0 %
Förföljd eller jagad	56,3 %	24,3 %	19,4 %	0,0 %
Knuffad, sliten i håret eller slagen med öppen hand	46,2 %	42,7 %	8,7 %	2,4 %
Sparkad, slag med knyt-näve	46,2 %	49,0 %	4,9 %	0,0 %
Hot/attack med vapen	49,3 %	45,8 %	2,4 %	2,4 %

5.2.2 Individens utsatthet påverkar gruppen som helhet

Figur 2. visar hurvida de respondenter som svarade på enkäten hade upplevt att de blivit negativt påverkade av vänners eller anhörigas brottsupplevelser samt på vilket sätt de hade påverkats negativt. En absolut majoritet (95 procent) av respondenterna uppgav att de hade anhöriga som hade varit utsatta för brott och att detta hade påverkat dem negativt.

Figur 2. Upplevda konsekvenser av andras utsatthet.

De vanligaste negativa konsekvenserna av andra personers utsatthet var att uppleva ilska (77,4 procent), följt av oro för att själva utsättas (55,5 procent) och att ändra sitt kroppsspråk eller beteende (44,5 procent). I lägst utsträckning uppgav respondenterna att deras studier eller arbete hade påverkats negativt (2,9 procent). Utsatthet inom gruppen verkar alltså ha negativa effekter för närstående till den som utsatts och skapar oro och osäkerhet inom gruppen. Vetskapen om att någon annan utsatts för brott påverkar respondenternas handlingsutrymme genom att de anpassar sitt beteende på olika sätt genom att de ändrar sitt kroppsspråk och beteende, att de undviker platser samt att de upplever olika former av negativa känsloreaktioner.

5.2.3 Hatbrottens spridningseffekter

Som tidigare nämnts så hävdar flera hatbrottsforskare att hatbrott kan ses som en form av ”budskapsbrott” som har till syfte att sända signaler till marginaliserade minoritetsgrupper om att de har anledning att vara rädda (Perry, 2001). Hatbrott anses också som att medföra att de negativa effekterna av hatbrott sprid till indirekta brottsoffer och gruppen i helhet. Detta kallas att hatbrotten har spridningseffekter (Iganski, 2008). Att hatbrottsutsatthet har negativa konsekvenser för personer som tillhör brottsoffrets referensgrupp styrks av intervjumaterialet. I flera av intervjuerna beskriver studiedeltagarna att det inte enbart är den direkta utsattheten som orsakar oro och andra negativa känslomässiga reaktioner inom gruppen. Vetskapen

om att andra romer utsätts för brottsaktiviteter och diskriminering skapar rädsla och oro inom gruppen och leder till en oro för att själva utsättas. Många oroar sig för att de socialt utsatta EU-medborgarnas utsatthet, som sannolikt är en av de mest utsatta romska grupperna i Sverige idag, även ska komma att påverka studiedeltagarnas egen risk att utsättas för diskriminering av majoritetssamhället. David berättar under intervjun att de socialt utsatta EU-medborgarnas närvaro i det fysiska rummet riskerar att göra allt fler kritiska till den svenska romer:

”Nu när alla tycker det ena eller det andra om tiggarna så blir ju fler och fler negativt inställda till oss romer. Det börjar bli farligt”.

Även en annan deltagare, Linn, påpekade att hon upplevde en mängd olika känslomässiga reaktioner som varierar mellan ilska och skam över att se de socialt utsatta EU-medborgarnas utsatthet. Hon berättar att hon i större utsträckning än tidigare har börjat hemlighålla sin etnicitet av rädsla att sammankopplas med andra romer, särskilt de socialt utsatta EU-medborgarna:

”Jag känner mig som en virvel, en virvel av känslor, känner massa saker samtidigt. Jag blir rasande på bondjävlar (Benämning på icke-romer, författarens kommentar), på tiggarna också. Jag skäms ibland när jag säger att jag är ”samma” som dem. Jag säger inte längre till folk vem jag är”.

En annan av studiedeltagarna Kalle som är drygt 50 år gammal berättar att romer som ofta har nära kontakt med varandra ”*får reda på saker*” tidigare än polisen, dessutom ”*får de reda på mer*” än vad media rapporterar. Han berättar att han ”*ständigt hör om andra som blir utsatta*” och att detta gör honom ”*rädd och ledsen*”. Flera av studiedeltagarna pekar på samma upplevelser, det vill säga att hatbrott och att gruppens sårbarhet är något som ofta diskuteras inom gruppen vilket medför att många känner sig rädda och oroliga för att själva utsättas för olika former av hatincidenter.

Flera studiedeltagare menar också att höra om sina äldre familjemedlemmars utsatthet är en källa till stor sorg. En majoritet av

studiedeltagarna i denna studie har äldre släktingar (ofta föräldrar eller far-och-morföräldrar) som utsatts. Vetskapen om att dessa har varit utsatta för olika former av diskriminering, både av myndigheter och privatpersoner, är något som påverkar studiedeltagarnas livskvalité. Studiedeltagaren Dennis hade en äldre släkting som dog strax före han genomförde intervjun. Han berättar om den sorg och ilska han upplever av vetskapen om att hans äldre släkting inte fick den upprättelse hon skulle haft:

”Hon hade varit med om mycket, jag fick inte höra om allt. Men det hon berättade, aj! Det gör ont i hjärtat. Det gör mig arg och tänka på allt hon var med om, det gör mig mycket sorgsen. Hon fick aldrig någon hjälp av någon. Ingen pension. Ingenting”.

Sammanfattningsvis så visar alltså intervjuerna att romers sårbarhet är något som ofta diskuteras inom den romska gruppen. Ett flertal studiedeltagare berättade att den oro och rädsla som har uppstått av att få information om andra romers utsatthet har medfört att de själva har börjat ta till olika former av strategier för att inte bli utsatta för något brott. Exempel på sådana strategier är exempelvis att hemlighålla sin etnicitet, undvika att umgås med icke-romer och undvika vissa speciella kontexter där de har hört om att andra har blivit utsatta etc. studiedeltagarna berättat också om att få ta del av äldre släktingars erfarenheter av hatbrott, diskriminering och myndighetsutövande påverkar dem negativt. Det tycks sålunda som att utsattheten inte enbart påverkar relationen och livskvalitén inom gruppen genom att indirekta brottsoffer upplever negativa konsekvenser av andras utsatthet utan också mellan olika generationer där yngre studiedeltagare berättar om ilska och en känsla av skam över att deras äldre släktingar har varit utsatta för olika incidenter.

5.2.4 Hatbrottens konsekvenser för romers hälsa och marginalisering
Resultaten i den här studien bekräftar de nationella och internationella studier som visar att romer är en marginaliserad grupp med sämre hälsosituation än icke-romer (FRA, 2012; SOU 2010:55). De studiedeltagare som valde att delta i studien var noga med att påpeka att utsattheten för brott och hatbrott (och mer generellt diskrimine-

ring) har allvarliga konsekvenser för den romska minoriteten genom att den både upprätthåller och förstärker gruppens marginalisering. Den allmänna uppfattningen som framkommer i intervjuerna är att samhället generellt har blivit mer tolerant gentemot den romska minoriteten (inte minst sedan romerna erkändes som en nationell minoritet i Sverige år 2000) men skadorna, minnena och oron finns kvar inom gruppen och förstärks av den aktuella utsattheten som gruppen trots allt upplever. Flera studiedeltagare gjorde liknelser mellan hur det såg ut i början och mitten av 1900-talet och idag när anti-demokratiska krafter i allt större utsträckning tycks få plats inom svensk politik och vissa grupper av romer (så som de socialt utsatta EU-medborgarna) har kommit att diskuteras som ett socialt problem. Flera studiedeltagare diskuterar familjeerfarenheter som historiskt har drabbat romer, så som olika kartläggningar ("tattar"- och zigenarinventeringar) och menar att det finns likheter med dagens samhälles behandling av romer. För många av studiedeltagarna väcker detta många negativa minnen. En av studiedeltagarna, Carola som är drygt 40 år gammal sa under en intervju:

"vi har rasister i vår riksdag och polisen registrerar oss, man blir ju påmind om allt som har varit".

Ett särskilt tydligt tema var att många av studiedeltagarna upplever sig som särskilt otrygga i situationer där de befinner sig tillsammans med icke-romer. De är generellt inte oroliga för att utsättas för våldsbrott i en icke-romsk miljö utan upplever risken för diskriminering som större. Flera av studiedeltagarna berättar exempelvis att de känner sig otrygga i samfälliga institutioner så som i skolmiljö, vid arbetsplatser eller i sin egen bostadsmiljö. Studiedeltagarna menar att det kan finnas en risk att grannar eller andra människor i dessa kontexter inte vill att romer skall vara närvarande i "deras områden". Konsekvensen av utsattheten och behovet att "alltid vara vaksam" är, enligt studiedeltagarna att många romer har en försämrad livskvalité och många hemlighåller sin etnicitet för icke-romer. Flera studiedeltagare beskriver att många romer, dock inte de själva, tar till alkohol och narkotika för att "*slippa ångesten många romer behöver leva med*" (Magnus). Andra studiedeltagare menar att i stället för att alltid

vara på sin vakt så väljer i stället andra att helt enkelt hemlighålla sin etnicitet för icke-romer. Joel berättar att:

”Man är ständigt på sin vakt och man blir lite paranoid. Jag har haft en oerhörd ångest. Det är jobbigt att alltid ifrågasätta andra människors motiv. Man har svårt att skaffa vänner och om jag skall vara ärlig så har jag personligen haft svårt att behålla relationer. Många väljer hellre att i alla lägen hemlighålla att de är romer än att ständigt vara på sin vakt.

Adrian drar en parallell med romernas situation och sexuella minoritetsgrupper:

”Jag är själv queer. Det slår mig ofta likheterna som finns mellan romer och sexuella minoriteter– du vet ”gömma sig i garderoben”. Nästan alla jag känner som är tattare säger inte till någon att de är det. Det är jättevanligt. Det finns också liksom en regel om att man inte får ”outa” andra om att det är det. Det är ganska, brist på ett annat ord, lustigt.”.

Studiedeltagarna menar att hemlighållandet av sin etnicitet för att slippa att bli utsatta och diskriminerade, kan få många allvarliga konsekvenser för gruppens kultur. Morgan som är drygt 60 år gammal berättar:

”Det är inte bra när de försöker hålla det hemligt. De slutar tala vårt språk och då är de ju inte romer längre. Jag är orolig för att den yngre generationen ska sluta vara romer”.

Även några av de yngre studiedeltagarna menar att det är problematiskt att få de äldre att berätta om och utöva kulturen. Vissa av studiedeltagarna påpekar också att en konsekvens av att många inom gruppen hemlighåller sin etnicitet är familjesplittringar. Vissa av studiedeltagarna menar att det har hänt något med kulturen (framförallt de romer som tillhör den resanderomska gruppen diskuterar detta fenomen). Idag umgås inte de olika släkterna längre med varandra.

Orsaken till detta antas vara på att många känner skam över sin etnicitet men också att vissa familjer helt enkelt har adopterat en form av ”tysthetskultur”. Den etniska tillhörigheten skall inte i något som helst sammanhang offentliggöras för icke-romer. Denna strategi medför att det har uppstått slitningar både inom och mellan olika familjer. I gruppintervjun med Rosa och Peter så berättar Rosa:

”Familjerna umgås inte längre. Mina barn vill inte längre träffa mig eftersom jag valde att gå ut med att jag är den jag är. Detta är vanligt idag. Familjerna är splittrade och folk är till och med rädda för varandra”.

Peter tillägger att det finns ett problem inom gruppen att man inte längre ”*litar på varandra*” och att det finns ett ”*självhät*” eller att vissa upplever att det finns ett behov av att distansera sig från andra romer för att inte utsättas för olika former av kränkningar. Sammanfattningsvis så tycks alltså hatbrotten ha stor negativ inverkan på gruppens hälsosituation, sammanhållning, möjlighet att utöva sin kultur och marginalisering.

5.3 Förtroende för rättsväsendet och anmälningsbenägenhet

5.3.1 Förtroende för rättsväsendet

Som det framgår av tabell 5. uppgav drygt 58 procent av respondenterna ett mycket eller ganska lågt förtroende för rättsväsendet i stort. Förtroendet är lågt för även andra myndigheters sätt att arbeta. Lägst förtroende fanns för polisens sätt att bedriva sitt arbete. 70, 8 procent uppgav ett mycket lågt eller ganska lågt förtroende. Högst förtroende hade respondenterna för kriminalvården, där 20,8 % uppgav ett högt eller mycket högt förtroende.

Tabell 5. Förtroende för rättsväsendet (n = 288)

Instans	Mycket lågt/ ganska lågt	Varken stort eller litet	Ganska högt/ mycket högt
Rättssystemet i sin helhet	58,3 %	34,4 %	7,3 %
Polisens sätt att bedriva sitt arbete	70,8 %	21,5 %	7,6 %
Åklagarnas sätt att bedriva sitt arbete	48,6 %	43,8 %	7,6 %
Domstolarnas sätt att bedriva sitt arbete	39,9 %	52,4 %	7,6 %
Kriminalvårdens sätt att bedriva sitt arbete	27,1 %	52,1 %	20,8 %

5.3.2 Polisens särbehandling

Majoriteten av respondenterna har uppfattningen att polisen riskerar att särbehandla romer. Drygt 92 procent trodde att polisen riskerar att särbehandla romer som är brottsmisstänkta och drygt 93 procent hävdade att särbehandling riskerar att ske när en rom genomför en brottsanmälan. Se tabell 6.

Tabell 6. Uppfattning om Polisens särbehandling (n = 288)

Situation	Ja	Nej	Vet ej
Polisens särbehandling av brottsmisstänkta	91,6%	4,9 %	3,5 %
Polisens särbehandling vid brottsanmälan	93,4%	4,9 %	1,7 %

Det framkommer av enkätens öppna svarsalternativ att en liten andel respondenter menade att polisens särbehandling eventuellt skulle kunna vara positivt genom att de gav ett större stöd till romer eftersom de som nationell minoritet har vissa speciella rättigheter. Dock hävdade respondenterna att polisen framförallt behandlar romer sämre än icke-romer både om de är brottsmisstänkta eller vid brottsanmälan.

5.3.2 Anmälningsbenägenhet

Totalt uppgav 35 procent av respondenterna att de hade varit utsatta för någon av de efterfrågade brottstyperna under de senaste 12 månaderna. Anmälningsbenägenheten var låg och drygt 75 procent av respondenterna anmälde inte de brott som de hade varit utsatta för. En majoritet av respondenterna (61 procent) uppgav dessutom att de inte skulle anmäla ett brott med anti-romskt motiv till polisen och framförallt inte om brottet var av lindrigare art, exempelvis diskriminering. Anledningarna till att dessa brott inte anmälades varierar. Majoriteten av respondenterna hävdade att de helt enkelt saknade förtroende för rättsväsendet. Vissa respondenter lyfte fram att det är extra problematiskt att anmäla ett hatbrott eftersom de i så fall måste komma ut som romer till myndighetspersoner och andra makthavare. Men det var också vanligt att respondenterna inte var säkra på att vissa specifika händelser var ett brott eller hatbrott samt att en rättegångsprocess skulle vara allt för besvärlig att ta sig igenom.

Även under intervjuerna vittnar studiedeltagarnas utsagor om ett mycket lågt förtroende för rättsväsendet och framförallt för polisen. I gruppintervjun med Rosa och Peter så berättar Rosa:

”Vi har inget förtroende för polisen. De har behandlat oss allt för illa genom tiderna och jag vet att det är lika svårt för oss att ta kontakt med polisen som när jag var ung.”

Även Dennis, som är en yngre studiedeltagare är av samma uppfattning:

Förtroendet är nada. Jag har aldrig hört en person som tillhör vårt folk tala gott om polisen. Få av oss är villiga och anmäla brott vi har varit utsatta för. Jag tror inte att man kan göra något åt det. Det är bra så det är.

Under intervjuerna så beskriver också många av studiedeltagarna att förtroendet har blivit än lägre sedan det så kallade ”kringresarregistret” avslöjades. Att så få av respondenterna och de intervjuade studiedeltagarna har och är villiga att anmäla sin utsatthet till polisen

är en allvarlig problematik som i värsta fall medför att romers tillgång till rättsväsendet kan ifrågasättas.

6. AVSLUTNING

I den här rapporten har den första större kartläggningen av romers utsatthet och upplevelser av hatbrott i Sverige, med fokus på romer bosatta i Malmö, presenterats. Det finns fortfarande en brist på empiriska hatbrottsstudier i Sverige rörande olika etniska minoritetsgrupper som exempelvis romer (Wallengren & Mellgren, 2015a). Grupper som är marginaliserade tenderar att i många fall att sakna politisk representation vilket får konsekvensen att deras erfarenheter riskerar att förbises i debatten. Det är dock viktigt att det utvecklas metoder för att studera dessa gruppers erfarenheter inom socialvetenskaplig forskning för att utveckla strategier för att hjälpa grupperingarna inom olika områden. Internationell forskning har visat, exempelvis, att hatbrottsviktimisering skapar, förstärker och upprätthåller marginalisering av sårbara grupper och att den stress som brottsoffren tvingas leva med kan leda till olika former av psykiska och fysiska hälsoproblem (McDevitt et al., 2013; Meyer, 2003; Meyer et al, 2008).

Under detta aktuella projekts genomförande har det blivit allt tydligare att romers utsatthet och upplevelser av diskriminering måste förstås i en vidare kontext och som en pågående process med en lång historia. Den upplevda utsattheten handlar både om individuellt våld och verbala attacker men också om diskriminerande strukturer och budskap om underordning (jämför med Perry, 2001). Dessa typer av utsatthet upplevs som starkt sammankopplade och de individuella angreppen upplevs kunna fortgå på grund av att det finns diskriminerande strukturer i samhället som leder till att våldet mot romer inte tas på allvar. Denna upplevelse har sin grund i romernas historia av att bli förtryckta och diskriminerade men också i samtida exempel på

hur romer särbehandlas av myndigheter, arbetsgivare och den icke-romska befolkningen i övrigt (Westin, et al., 2014). Som den första större kartläggningen av romer i svensk kontext utgör denna undersökning en viktig kunskapskälla men det aktuella datamaterialet har också vissa brister som är viktiga att uppmärksamma. Trots att datamaterialet är förhållandevis omfattande utifrån en svensk kontext så är antalet studiedeltagare trots allt förhållandevis få (n=288). Det är också troligt att vissa romska delgrupper kom att över- och underrepresenteras i det aktuella datamaterialet. Resultaten från denna studie kan således inte generaliseras till den mer skiftande gruppen romer i Sverige och bör tolkas med försiktighet. Trots dessa metodologiska brister så framkom flera intressanta forskningsresultat:

För det första så stärker resultaten från denna studie att romer i omfattande utsträckning är utsatta för brott, hatbrott och andra former av kränkande incidenter (FRA, 2009; Wallengren & Mellgren, 2015a; Wigerfeldt & Wigerfeldt, 2014). Av de 288 romer som besvarade denna studies enkät uppgav drygt 35 procent att de hade varit utsatta för någon av de efterfrågade brottstyperna under de senaste 12 månaderna och i en tredjedel av fallen rörde det sig om anti-romskt motiverade brott. Precis som den svenska officiella hatbrottsstatistiken (Djärv, Westerberg & Fenzel, 2016) så visar resultaten av denna studie att respondenterna främst hade varit utsatt för olika former av diskriminering, hot, mobbning och trakasserier. I mindre (men dock än i relativt omfattande) utsträckning uppgav respondenterna att de hade varit utsatta för olika former av våldsbrott. De intervjuade studiedeltagarna beskrev att de upplevde att brott riktade mot dem ofta hade ett anti-romskt motiv. Detta kunde de uppfatta genom att gärningspersonen antingen sa någonting verbalt under incidenten som kunde kopplas till brottsoffrets etnicitet eller att de kunde "se" genom gärningspersonens agerande att hen var fientligt inställd till den romska minoriteten. Det skall dock också uppmärksammas att de intervjuade studiedeltagarna också lyfte fram att det kunde vara svårt att avgöra huruvida de hade varit utsatta för ett hatbrott. Ibland tycks det också vara som så att förövarna använder individernas etnicitet som ett sätt att kontrollera dem. I dessa fall uppmärksammar studiedeltagarna att deras etnicitet är en aspekt av deras övergripande sårbarhet (Iganski, 2008).

För det andra så stödjer resultaten från denna studie att hatbrott har negativa konsekvenser på individuell nivå och att gruppen upplever vad som har kommit att kallas för "minoritetsstress" i sitt vardagliga liv (Meyer, 2003; Meyer et al, 2008). Studiens deltagare beskriver att den stress som utsattheten eller den upplevda risken att utsättas ger känslomässiga reaktioner såsom ilska, sorg, hjälplöshet och skadar deras självkänsla och livskvalité. De intervjuade studiedeltagarna berättade om olika strategier de använder sig av för att undvika att utsättas för brott eller de negativa konsekvenserna av den brottslighet som de har varit utsatta för så som att isolera sig från majoritetssamhället, hemlighålla sin etnicitet, att de är misstänksamma och vaksamma gentemot människor i deras egen närhet etc. Den stress som studiens deltagare berättar om beskrivs såsom den ofta beskrivs i litteraturen, som "stabil", "kronisk", och "kopplad till rådande samhällsstrukturer" (Meyer, 2003). Vi vill särskilt uppmärksamma att det inte enbart tycks vara så att många av våra studiedeltagare upplever att de är tvingade att hantera flera stressorer i sitt liv som är kopplade till minoritetsstressperspektivet (Meyer, 2003) utan att de även har en livssituation där de inte har tillgång till olika skyddsfaktorer. Vissa personer, speciellt från vissa romska delgrupper pekade exempelvis på att gruppsammanhållningen är förhållandevis svag på grund av olika sociala processer vilket försvårar deras situation. Att utsatthet för olika former av brott, hatbrott och diskriminering försvåra grupperns integration och är ett välkänt och ett vanligt diskuterat ämne inom hatbrottsforskningen (Brearley, 2001; Olgac & Taikon, 2013). Denna hypotes bekräftas delvis av den aktuella studiens resultat både genom de intervjuade studiedeltagarnas utsagor men även det kvantitativa datamaterialet. Exempelvis så visade det sig att 40 procent av de som hade varit utsatta för hot eller mobbning under de senaste 12 månaderna upplevde att detta påverkade deras arbets- och utbildningssituation negativt.

Även anhörigas utsatthet tycks påverka indirekta brottsoffer. De intervjuade studiedeltagarna påpekade om att höra om andra romer som har blivit utsatta för brott får konsekvensen även för dem själva så som att även de oroar sig för att utsättas för olika former av brott. Studiedeltagarna beskriver framförallt (men inte uteslutande) att det är de socialt utsatta EU-medborgarna som försörjer sig genom tiggeri och deras utsatthet som skapar oro inom gruppen. Att stän-

digst höra om att andra romer utsätts för brott medför att vissa av studiedeltagarna känner ilska, rädsla och (i vissa fall) skam för sin etniska tillhörighet. Respondenter som hade anhöriga som hade varit utsatta för brott menade att detta påverkade dem negativt genom att de exempelvis upplevde ilska samt att de har genomfört olika beteendeförändringar för att själva inte utsättas för brott. På många vis framkommer det en bild av att de brott som andra har varit utsatta för har lika stora negativa konsekvenser för respondenterna som mer ”direkt” utsatthet. Det skall dock poängteras att det är oklart till vad respondenterna associerar ”anhörigas” utsatthet. Är det personer som har varit utsatta i modern tid eller tänker de i första hand på äldre släktingar så som (far-och mor) föräldrar? På grund av att gruppen är en extremt historiskt marginaliserad grupp där livshistorier eventuellt berättas mellan generationerna är det svårt att avgöra vem respondenten syftar på när de menar att anhörigas utsatthet påverkar dem själva negativt. Framtida studier bör studera de negativa konsekvenserna av den romska minoritetens brottserfarenheter vidare. I denna aktuella studie har vi framförallt valt att presentera diskriptiva resultat. Framtida studier bör dock jämföra de negativa konsekvenserna mellan brott som har och brott som saknar ett hatbrottsmotiv samt diskutera olika inomgruppsliga variationer av utsattheten.

En viktig slutsats av denna studie är att det är viktigt att praktiker tar till sig av denna kunskap om romers erfarenheter för att kunna bemöta deras erfarenheter och förstärka arbetet med att göra samhället till en plats som stödjer alla medborgare. Studiedeltagarnas förtroende för rättsväsendet är särskilt problematiskt. En majoritet av studiens deltagare litar inte på majoritetssamhällets välvilja och förtroendet för polisen är mycket lågt. Endast ett fåtal menar att de skulle kunna tänka sig att söka professionell hjälp eller anmäla brotts handlingar till polisen. Av denna anledning är det viktigt att samhället, och i än större utsträckning polisen, tydligare signalerar att den som utsätts för kränkande behandling, hatbrott eller mer allmän viktimisering kan vända sig till dessa aktörer för att söka hjälp och stöd. Att romer i så låg utsträckning uppger att de förlitar sig på att rättsväsendet kan stödja dem om någonting inträffar medför att romernas tillgång till rättsväsendet kan ifrågasättas. Eftersom många är skeptiska till att polisanmäla, behövs alternativa tillvägagångsätt

för att underlätta för att brottincidenter trots allt kommer till polisens kännedom. Det skulle vara av vikt att undersöka och utveckla förhållningsätt om hur polisen kan samarbeta med andra aktörer så som ideella organisationer för att stödja den romska minoriteten. Det är också lämpligt att organisationer som arbetar med romska frågor utvecklar olika handlingsätt som hjälper brottsutsatta efter en brottsincident och hjälper sina medlemmar att genomföra en brottsanmälan. Det är vår förhoppning att resultatet från denna undersökning tas tillvara av de aktörer som arbetar med och mot hatbrott och utgör ett underlag för utformandet av kommande års minoritetspolitiska ställningstaganden för att främja romers välmående i samhället.

7. REFERENSER

- Acton, T. (1998). *Romani Culture and Gypsy identity*. GB: Hatfeld University of Hertfordshire Press.
- Al-Natour, R. J. (2011). The Impact of the Researcher on the Researched. *M/C Journal*, 14(6). Tillgänglig: <http://journal.mediaculture.org.au/index.php/mcjournal/article/view/428>
- Al-Natour, R. J. (2010). Folk Devils and the Proposed Islamic School in Camden. *Continuum*, 24(4), ss. 573-585. <http://dx.doi.org/>
- Allen, D. J. & Oleson, T. (1999). Shame and internalized homophobia in gay men. *Journal of Homosexuality*, 37(3), ss. 33-43.
- Anderson, B.A., Solver, B.D. & Abramson, P.R. (1988). The Effects of the race of the Interviewer on Race-Related Attitudes of Black Respondents in SRC/CPS National Election Studies. *Public Opinion Quarterly*, 52(3), ss. 289-324. <http://www.jstor.org/stable/2749073>
- Andersson, M. & Mellgren, C. (2016). Studenters utsatthet och upplevelser av hatbrott. FoU rapport 2016:1. Sverige: Malmö högskola.
- Ardley, J. (2005). Hate Crime: A Brief Review. *International Journal of Sociology and Social Policy*, (25)12, ss. 54 – 66.
- Baar, van H. (2014). The emergence of a Reasonable Anti-Gypsyism in Europe. I Agarin, T. (red.), *When Stereotype Meets Prejudice. Antiziganism in European Societies*. Stuttgart: ibidem-Verlag, ss. 27-40.
- Balogh, L. (2011). Racist and related hate crimes in Hungary - Recent empirical findings. *Acta Juridica Hung.* 52, ss. 296–315.
- Beiser, M. (1998). Influence of time, ethnicity, and attachment on depression in Southeast Asian refugees. *American Journal of Psychiatry*, 145, ss. 45-51
- Bell, J.G. & Perry, B. (2015). Outside Looking In: The Community Impact of Anti-Lesbian, Gay, and Bisexual Hate Crime. *Journal of Homosexuality*, 62(1), ss. 98-120.

- Borell, K. & Gerdner, A. (2010). Motstånd och stöd: En studie av svenska muslimska församlingar. *Sociologisk Forskning*, 47 (4), ss. 31–43.
- David Brax, D. & Munthe, C. The Philosophical Aspects of Hate Crime and Hate Crime Legislation: Introducing the Special Section on the Philosophy of Hate Crime. *Journal of Interpersonal Violence*, 30(10), ss. 1687–1695
- Bunescu, I. (2014). Roma in Europe: The politics of collective identity formation. Farnham: Ashgate.
- Brearley, M. (2001). The persecution of Gypsies in Europe. *American Behavioural Scientist*, 45(4), ss. 588-599.
- Cederberg, I. (2010). Född fördömd: romerna - ett europeiskt dilemma. Stockholm: Leopard.
- Chakraborti, N. & Garland, J. (2012). Reconceptualizing hate crime victimization through the lens of vulnerability and 'difference'. *Theoretical Criminology* 16(4), ss. 499–514.
- Command, C., Hambrook, E., Wallin, S., Westerberg, S., Irlander – Strid, Å. & Hvitfeldt, T. (red.) (2016) *Nationella trygghetsundersökningen 2016-Om utsatthet, otrygghet och förtroende* (brottsförebyggande rådet R 2017:1). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Costi, N. (2010). The spectre that haunts Italy: The systematic criminalisation of the Roma and the fears of the Heartland. *Romani Studies*, 20, ss. 105–136.
- Couper, M. P. & De Leeuw, E. D. (2003). Nonresponse in cross-cultural and cross-national surveys. I Harkness J. A., Van de Vijver F. J. R., Mohler P. P. (red.), *Cross-cultural survey methods*. Berlin: Wiley-Interscience, ss. 157-177.
- Djäv, C., Westerberg, S. & Fenzel, A. (red.) (2016). *Hatbrott 2014: Statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv och självrapporterad utsatthet för brott*. (Brottsförebyggande rådet R 2015:13). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Dorkova, Z., Sopkova, Z. & Tkacova, R. (2010). "CEM" risk factors and severity of obstructive sleep apnoea in central European Roma and non-Roma patients referred for a diagnostic polysomnography. *International Journal of Public Health*, 55, ss.429-434.
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2009). *Data in focus report 1: The Roma. European Union Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS)*. Nedladdad från http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/413-EU-MIDIS_ROMA_EN.pdf (2016-04-28)
- Fekte, L. (2014). Europe against the roma. *Race Class* 55(3), ss. 50-70.
- Folkhälsoinstitutet. (2010). Hur mår Sveriges nationella minoriteter? Kartläggning av hälsosituationen bland de nationella minoriteterna samt förslag till förebyggande och hälsofrämjande åtgärder. Rapport. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

- Ford E. S., Bergmann, M. M., Boeing H. (2012). Healthy lifestyle behaviors and all-cause mortality among adults in the United States. *Preventive Medicine* 55(1), ss. 23–27.
- FRA (2009). Data in Focus Report 1: The Roma, European Union Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS). Brussels: European Union Agency for Fundamental Rights (FRA).
- FRA (2012). The situation of Roma in 11 EU Member States – Survey results at a glance (EU-MIDIS). Brussels: European Union Agency for Fundamental Rights (FRA).
- Garland, J. (2011). Difficulties in defining hate crime victimization. *International Review of Victimology*, 18(1), ss. 226-236.
- Goldstein-Kyaga, K. (1990). *Rituell renhet bland zigenare i Sverige*. Tumba: Sveriges invandrarinstitut och museum distributör.
- Gordon, M. (1978). Human nature, class, and ethnicity. New York: Oxford University Press.
- Graves, T.D. (1967). Psychological acculturation in a tri-ethnic community. *South-Western Journal of Anthropology*, 23, ss. 337-350.
- Guy, W. (2001) Between past and future: the Roma of Central and Eastern Europe. Hatfield: University of Hertfordshire Press.
- Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of the literature. *International Review of Victimology* 4(2), ss. 79–150.
- Hall, N. (2005). *Hate Crime*. London, UK, and New York, USA: Routledge.
- Hall, N., Corb A. & Giannasi, P. (2014). Introduction. I Hall, N., Corb, A. & Giannasi, P. (red.), *The Routledge International Handbook on Hate Crime*. New York: Routledge, ss.1–10.
- Hazell, B. (2011). *Resande Folket – Från tattare till traveller*. Stockholm: Ordfront förlag AB.
- Iganski, P. (2001). Hate Crime hurt more. I Perry, B (red.), *Hate and Bias Crime. A Reader*. New York & London: Routledge, ss. 131-139.
- Iganski, P. (2008). Criminal law and the routine activity of ‘hate crime’. *Liverpool Law Review*, 29, ss. 1-17.
- Iganski, P. & Lagou, S. (2009). How Hate Crime Hurt More: Evidence from the British Crime Survey. I Perry, B. & Iganski, P. (red.), *Hate Crimes: The Consequences of Hate Crime* (Volume 2), Westport & London: Praeger, ss. 626-638.
- Iganski, P. & Lagou, S. (2015). The personal injury of ‘hate crime’. I Hall, N., Corb, A., Giannasi, P. & Grieve, J. (red.). *The Routledge International Handbook on Hate Crime*. Routledge: London, ss. 344-6.
- Jacobs, J. & Potter, K. (1998). *Hate Crimes, Criminal Law & Identity Politics*. Oxford & New York: Oxford University Press.

- Jennes, V. & Grattet, R. (2001). *Making hate crime. From social movement to law enforcement*. New York: Russel Sage.
- Kawachi, I. & Kennedy, B. (1997). Health and social cohesion: Why care about income inequality? *British Medical Journal*, 314, ss. 1037-1040.
- Kelly, L. (2003). Bosnian refugees in Britan: Questioning community. *Sociology*, 37, ss. 35-49. Tillgänglig: <http://dx.doi.org/10.1177/0038038503037001386>
- Kommissionen mot antiziganism (2016) Agera mot antiziganistiska hatbrott. Stockholm: Kommissionen mot antiziganism.
- Kósa, K. & Adány, R. (2007). Studying vulnerable groups. Lessons from the Roma minority. *Epidemiology and society*, 18(3), ss. 290-299.
- Kosa Z., Sze'les, G. & Kardos, L. (2007). A comparative health survey of the inhabitants of Roma settlements in Hungary. *American Journal of Public Health* 97(5), ss. 853-859.
- Kott, M. (2014). It is their DNA: Swedish Police, Structural Antiziganism and the Registration of Romanis. I Agarín, T. (red.), *When Stereotype Meets Prejudice. Antiziganism in European Societies*. Stuttgart: Ibidem-Verlag, ss. 45-68.
- Kvetoslava, R. (2010). The Health of the Roma people in Central and Eastern Europe, ss. 77-83.
- Langemar, P. (2008). Kvalitativ forskningsmetod i psykologi – att låta en värld öppna sig. Stockholm: Liber.
- Lehavot, K. & Simoni, J. (2011). The Impact of Minority Stress on Mental Health and Substance Use Among Sexual Minority Women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 79 (2), ss. 159-170.
- Lehti, A. & Mattsson, B. (2001). Health, attitude to care and pattern of attendance among gypsy woman - a general practice perspective. *Oxford Journals*, 18(4), ss. 445-448.
- Levin, J. & McDevitt, J. (1993). *Hate crimes: The rising tide of bigotry and bloodshed*. New York: Plenum.
- Levin, J. & McDevitt, J. (2008). Hate crimes. I Parrillo, V. (red.), *Encyclopedia of social problems*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc., ss. 427-429.
- Lim, H. A. (2009). Beyond the immediate victim: Understanding hate crimes as message crimes. I Perry, B. & Iganski, P. (red.), *Hate crimes: The consequences of hate crime*, 2. Westport, CT: Praeger, ss. 107-222.
- Lindholm, G. (1995). *Vägarnas folk: de resande och deras livsvärld*. Diss. Göteborgs universitet. Göteborg: Etnologiska institutionen.
- Malmö Stad. (2008). *Romers situation i Malmö*. En rapport om Malmö minoritetspolitik utifrån romers perspektiv.

- Marinero, I. C. (2003). Integration or marginalization? The failures of social policy for the Roma in Rome. *Mod. Italy*, 8, ss. 203–218.
- Marmot, M., Bosma, H., Hemingway, H., Brunner, E. & Stansfeld, S. (1997). Contribution of job control and other risk factors to social variations in coronary heart disease incidence. *The Lancet*, 350, ss. 235-239.
- McDevitt, J., Balboni, J., Garcia, L. & Gu, J. (2001). Consequences for victims: A comparison of bias- and non-bias-motivated assaults. *American Behavioral Scientist*, 45 (4), ss. 697-713.
- McGarry, A. (2011). The Roma Voice in the European Union: Between National Belonging and Transnational Identity. *Soc. Mov. Stud*, 10, ss. 283–297.
- Meyer, D. (2012). An Intersectional Analysis of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender (LGBT) People’s Evaluations of AntiQueer Violence. *Gender and Society*, 26(6), ss. 849-873.
- Meyer, I. H. (1995). Minority stress and mental health in gay men. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, ss. 38-56.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), ss. 674-697.
- Mirga, A. (2009). The Extreme Right and Roma and Sinti in Europe: A New Phase in the Use of Hate Speech and Violence? *Roma Rights Q*, ss. 5–9.
- Nemoto, T., Bödeker, B. & Iwamoto, M. (2011). Social Support, Exposure to Violence and Transphobia, and Correlates of Depression Among Male-to-Female Transgender Women With a History of Sex Work. *American Journal of Public Health*, 101, 1980-1988.
- Noelle, M. (2002). The Ripple Effect of the Matthew Shepard Murder. Impact on the Assumptive Worlds of Members of the Targeted Group. *American Behavioral Scientist*, 46(1), ss. 27-50.
- Rai, D. K. and Hesse, B. (1992). ‘Racial victimisation: An experiential analysis’. In *Beneath the Surface: Racial Harassment*- I Hesse, B., Rai, D.K., Bennett, C. & McGilchrist, P. Aldershot: Avebury, ss. 158-195.
- Regeringskansliet (2016) Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Rowe, M. (2004). *Policing, Race and Racism*. Devon: Willan.
- Olsson, L. (2004). “Kjolen som gränsvakt”, I behag och begär: Kulturella perspektiv på kroppen, intimitetens och sexualitetens transformationer. Lena Gerholm (red.) Stockholm: Carlssons.
- O’Nions, H. (2011). Roma Expulsions and Discrimination: The Elephant in Brussels. *Eur. J. Migr. Law*, 13, ss. 361–388.
- Pachankis, J. L. (2007). The psychological implications of concealing a stigma: A cognitive-affective-behavioral model. *Psychological Bulletin*, 133, ss. 328-345.

- Pascoe, E. A. & Richman, L. S. (2009). Perceived discrimination and health: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 135, ss. 531-554.
- Parry, G., Van Cleemput, P., Peters, J., Walters, S., Thomas, K. & Cooper, C. (2006). Health status of Gypsies and Travellers in England. *Journal of Epidemiology & Health* (2007) 61, ss. 198-204.
- Pascoe E. A. & Richman, L. S. (2009). Perceived discrimination and health: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 135, ss. 531-554
- Perry, B. (2001). *In the name of hate: Understanding hate crime*. London & New York: Routledge.
- Perry, B. (2008). *Silent Victims. Hate Crimes Against Native Americans*. The University of Arizona Press: Tuscon.
- Perry, B. (2015). Exploring the community impacts of hate crime. I Hall, N., Corb, A., Gianassi, P., & Grieve, G. D. (red.). *The Routledge international handbook on hate crime*. New York: Routledge, ss. 47-58.
- Perry, B. & Alvi, S. (2012). We are all vulnerable. The in terrorem effects of hate crimes. *International Review of Victimology*, 18(1), ss. 577-1.
- Peters, J., Parry, G. D., Van Cleemput, P., Moore, J., Cooper, C. L., & Walters, S. J. (2009). Health and use of health services: a comparison between Gypsies and Travellers and other ethnic groups. *Ethnicity & Health*, 14(4), 359-377.
- Regeringens Proposition 2001/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m.
- Roberts, A., Austen, B., Corliss, H., Vandermorris, A. & Koenen, K. (2010). Pervasive Trauma Exposure Among US Sexual Orientation Minority Adults and Risk of Posttraumatic Stress Disorder. Research and Practice. *American Journal of Public Health*, (100)12.
- Rodell Olgac, C. (2006). *Den romska minoriteten i majoritetssambällets skola: Från hot till möjlighet*. Stockholm: HLS förlag.
- Rodell Olgac, C. & Dimiter-Taikon, A. (2013) ”Mamma, ska jag säga att jag är rom?, En kartläggning av romska barns och elevers skolsituation i fem pilotkommuner för Skolverket. Stockholm: Skolverket.
- Senior, P. A., & Bhopal, R. (1994). Ethnicity as a variable in epidemiological research. *British Medical Journal*, 309:, ss. 327-330.
- Simko, V., Ginters, E. (2010). Short life expectancy and metabolic syndrome in Romanies (gypsies) in Slovakia. *Central European Journal of Public Health*, (2010), 18(1), ss. 16-18.
- Seidefors, P. T. (red.) (2014). *Utsatta EU-medborgare i Sverige. Lägesrapport ur ett människohandelsperspektiv* (Länsstyrelsen Stockholm R 2014:10). Stockholm: Länsstyrelsen Stockhlm. Nedladdad från: <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2014/R2014-10-Utsatta-EU-medborgare-i-Sverige-webbpdf.pdf> (2016-04-28)

- Skodova, Z., van Dijk, F. P., Nagyova, I., Rosenbergen, J., Ondusa, D., Stundencan, M. & Reijneveld, S. A. (2010). Psychosocial factors of coronary heart disease and quality of life among Roma coronary patients: a study matched by socioeconomic position. *International Journal of Public Health* (2010) 55, ss. 373-380.
- Snow, D. & Anderson, L. (1993). *Down on Their Luck, A study of Homeless Street People*, Berkeley/ Los Angeles/Oxford. Berkely, CA: University of Californian Press.
- Spalek, B. (2008). *Communities, identities and crime*. Bristol: The Police Press.
- Statens offentliga utredningar (SOU) (2010). *Romers rätt - en strategi för romer i Sverige*. Arbetsmarknadsdepartementet – Delegationen för romska frågor. Stockholm: Statens offentliga utredningar (SOU).
- Sue, D. W. (red.). (2010). *Microaggressions and marginality: Manifestation, dynamics, and impact*. New York, NY: Wiley
- Sue, D. W., Nadal, K. L., Capodilupo, C. M., Lin, A. I., Rivera, D. P. & Torino, G. C. (2008). Racial microaggressions against Black Americans: Implications for counseling. *Journal of Counseling & Development*, 86, ss. 330–338.
- Szymanski, D. M. (2005). Heterosexism and sexism correlates of psychological distress in lesbians. *Journal of Counseling & Development*, 83, ss. 355-360.
- Thoits, P.A., (2010). Stress and Health: Major Findings and Policy Implications. *Journal of Health and Social Behavior*, 51(1), ss. 41-53.
- Thomsson, H. (2002). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Tiby, E. (1999). *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie No. 1, Stockolms universitet.
- Tiby, E. (2010). ”Upplevelser av utsatthet för hatbrott”. I Ungdomsstyrelsen. (red.). Hon hen han. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner. Rapport: 2010:2. Stockholm: Ungdomsstyrelsen, ss.137-162.
- Tremlett, A., McGarry, A. (2013). ”Challenges facing Researchers on Roma Minorities in contemporary Europe: Notes towards a Reserch Program. ECMI working paper #62
- Turner, J. C. (1987). A self-categorization theory. I Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakers, P. J. Reischer, D. D. & Wetherell, M. S. (red.) *Rediscovering social group: A self-categorization theory*. Oxford: England: Blackwell, ss. 42-67.
- Van Cleemput, P., Parry, G., Thomas, K., Peters, J. & Cooper, C. (2007). Health-related beliefs and experiences of Gypsies and Travellers: a qualitative study, *Journal of Epidemiology Community Health*, 61 (3), ss. 205-210.

- Van Goor, H., Jamsma, F. & Veenstra, R. (2005). Differences in Undercoverage and Nonresponse between City Neighbourhoods in a Telephone Survey. *Psychological Reports*, 96, ss. 867-78.
- van Rossum, C., Shipley, M., Van de Mheen, H., Grobbee, D. & Marmot, M. (2000). Employment grade differences in cause specific mortality. A 25 year follow up of civil servants from the first Whitehall study. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 54, ss. 178-184.
- Vermeersch, P. (2006). *The Romani Movement - Minority Politics and Ethnic Mobilization in Contemporary Central Europe*. Berghahn: Oxford university press.
- Wallengren, S. & Mellgren, C. (2015a). The role of visibility for a minority's exposure to (hate) crime and worry about crime – a study of the Traveller community. *International Review of Victimology*. September 2015, 21(2), ss. 202 -319.
- Wallengren, S. & Mellgren, C. (2015b). The other way around: the roma minorities view on doing research on sensitive topics. *International Journal of Social Science Studies*. Vol 3(4), ss. 309 & 327–330.
- Weyrauch & Bell. (1997). *Gypsy law – Romani legal traditions and culture*. London, England: University of California Press, Ltd.
- Wigerfeldt, A., Wigerfeldt, B. (2014). *Anti-Gypsyism in Sweden: Roma's and Travellers' Experiences of Bias-motivated Crime*. Malmös institut för studier om migration, mångfald och välfärd, Malmö högskola.
- Zempi, I. & Chakraborti, N. (2014). *Islamophobia, Victimisation and the Veil*. Palgrave Macmillan.

Tidigare rapporter ur samma serie

- 2008:1 Tikkanen, R. Person, relation och situation. Riskhandlingar, hiv-testerfarenheter och preventiva behov bland män som har sex med män.
- 2008:2 Östman, M. och Afzelius, M. Barnombud i psykiatrin – i vems intresse?
- 2008:3 Andersson, F. och Mellgren, C. Processutvärdering av ”Trygga gatan”. Ett projekt för minskad brottslighet och ökad trygghet i nöjeslivsmiljö.
- 2008:4 Östman, M. red. Migration och psykisk ohälsa.
- 2008:5 Berglund, S. Competing Everyday Discourses – And the Construction of Heterosexual Risk-taking Behaviour among Adolescents in Nicaragua: Towards a Strategy for Sexual and Reproductive Health Empowerment.
- 2008:6 Björngren Cuadra, C. Variationens spektrum – en studie av sensibilitet, tillit och vårdetik i hemsjukvård.
- 2008:7 Mallander, O. Nära Vänskap? En analys av kontaktperson enligt LSS.
- 2009:1 Hamit-Eminovski, J. Interactions of Biopolymers at Biological Interfaces – Examples from Saliva and Bacterial Surfaces. (Licentiatavhandling)
- 2009:2 Andersson, O. Hållplats 8. En social intervention för unga kriminella i stadsdelen Rosengård, Malmö stad.
- 2009:3 Johnsdotter, S. Discrimination of certain ethnic groups? Ethical aspects of the implementation of FGM legislation in Sweden.
- 2009:4 Danielsson, M. Transpersona non grata. Den ogiltigförklarade livserfarenheten.
- 2009:5 Eriksson-Sjöo, T. och Ekblad, S. Stress, sömn och livskvalitet – en studie bland flyktingar i SFI-utbildning, lärare och handledare i Fosie stadsdel, Malmö.
- 2010:1 Gregersen, P. Utopia - utopier som pedagogiskt medel, och deras användning inom akademiskt lärande och kritiskt tänkande.
- 2010:2 Scaramuzzino, R., Heule, C., Johansson, H. och Meeuwisse, A. EU och den ideella sektorn – En studie av det svenska Equalprogrammet.
- 2010:3 Björngren Cuadra, C. Kartläggning av preventiva hiv/STI-insatser i Skåne ur ett migrationsperspektiv - AAAQ och grundad tillgänglighet.
- 2010:4 Tikkanen, R. MSM-ENKÄTEN 2008 – Riskhandlingar, hivtest och preventiva behov bland män som har sex med män.
- 2010:5 Lindell, L och Ek, A.-M. Komplementära metoder i psykiatriska verksamheter – och brukares upplevelser och erfarenheter.
- 2010:6 Perez, E. Akademisk yrkeskompetens i socialt arbete - Om socialt arbete i mångkulturella miljöer

- 2011:1 Berglund, S., Andersson, O. Kihlsten, I., Tengland, P.-A. och Wemme, M. Delaktighet och hälsa. En pilotstudie med ungdomar och beslutsfattare i Simrishamn mot hållbara strategier för ökad egenmakt, livskvalitet och jämlikhet i hälsa. Delrapport 1: Utgångspunkter för en deltagarbaserad aktionsforskningsansats.
- 2011:2 Bengtsson, M. och Wann-Hansson, C. Införande av portfoliomethodik för professionell utveckling mot yrkesrollen som sjuksköterska.
- 2011:3 Finnbogadóttir, H. Domestic violence and pregnancy. Impact on outcome and midwives' awareness of the topic. (Licentiatavhandling)
- 2011:4 Johnson, B. Beroendesjukvård och socialtjänst i samverkan.
- 2011:5 Popoola, M. Lyssna, förklara och förstå. Romska migranternas möten med sjukvård i Sverige.
- 2011:6 Richert, T. Mot en mer kunskapsbaserad öppenvård för unga missbrukare. Slutrapport för ett trestadsprojekt kring erfarenhetsutbyte, kunskapsutveckling och systematisk dokumentation.
- 2012:1 Richert, T. Hiv- och hepatitprevention på institution. Utvärdering av ett peer-baserat utbildningsprojekt med syfte att öka kunskapen om blodsmittor hos klienter och personal på SiS-institutioner.
- 2012:2 Mellgren C., Svalin, K., Levander, S. och Torstensson Levander, M. Riskanalys i polisverksamhet. Utvärdering av polisens arbete med riskanalys för våld på individnivå: Skånemodellen och Check 10 (+)
- 2012:3 Eriksson-Sjöo, T. Utmaningar och bemötande i flyktingmottagandet. (Licentiatavhandling)
- 2012:4 Nigård, P. Pornografi och sexuell exponering bland unga män och kvinnor (Licentiatavhandling)
- 2013:1 Daneback, K., Månsson S-A. Sexuality and the Internet. A Collection of Papers 2003-2013
- 2013: 2 Mellgren, C., Kronkvist, K. Trygghet i lokalområdet: resultat från Oxie områdesundersökning 2012. Om upplevelser av trygghet, brott och lokala problem
- 2013:3 Johnson, B., Lalander, P. Med narkotikan som följeslagare. Femton texter till Bengt Svensson.
- 2014:1 Perez, E. Vad vet vi om de insatser socialtjänsten gör i hedersrelaterade konflikter inom familjen?
- 2014:2 Ivert, A.-K. och Kronkvist, K. Kartläggning av den lokala problembilden i Norra och Södra Sofielund - Ett kunskapsunderlag för ökad trygghet och minskad brottslighet.
- 2015:1 Rasmusson, E-M. "INGEN HAR NÄMNT ORDET SEX" Kvinnors och mäns erfarenheter av information om sexuell hälsa vid cancersjukdom (Licentiatuppsats).

- 2015:2 Larsson, C., Johnsdotter, S. Sexuell hälsorådgivning i en mångkulturell kontext. Röster från unga svensksomaliska kvinnor.
- 2016:1 Andersson, M. och Mellgren C. Studenters utsatthet och upplevelser av hatbrott.
- 2016:2 Egnell, S. och Ivert, A-K. Flera nyanser av trygghet. En studie av oro för brott i Herrgården.
- 2016:3 Lindström, P. och Olsson, M. E. Färre villainbrott med märk-DNA? En utvärdering av en försöksverksamhet.
- 2016:4 Galat, M. Synthesis and characterization of molecularly imprinted polymer receptors targeting the C-terminus of amyloid-beta via epitope imprinting. (Licentiatavhandling)
- 2016:5 Kronkvist, K. och Martinez Olsson, E. Stöld och inbrott på bygg- arbetsplatser. Omfattning, skadeverkan och risk.
- 2016:5 Hjälm, B. Fakulteten för hälsa och samhälle – en framgångsrik historia.
- 2017:1 Kronkvist, K. och Ivert, A-K. Utvecklingen av brott och otrygghet i Norra och Södra Sofielund. En effektutvärdering av Fastighetsägare Sofielunds arbete.
- 2017: 2 Levander, S. Fem typer av psykiska störningar som poliser och andra inom rättväsendet ofta möter. Kunskapsbaserade råd om bedömning och bemötande.
- 2017:3 Wallengren, S. och Mellgren, C. Romers upplevelser av hatbrott: upplevelser, konsekvenser och stöd.

I den här rapporten presenteras övergripande resultat av den första större kartläggningen av utsatthet och upplevelser av hatbrott bland romer i Sverige. Studien bygger på en enkät- och intervjuundersökning bland romer i Malmö. Syftet har varit att bidra med kunskap om romers utsatthet och utsatthetens konsekvenser, då forskningen kring just romer som brottsoffer är begränsad. En fördjupad kunskap om anti-romska hatbrott och romers utsatthet är av vikt för att kunna belysa och i förlängningen förbättra bemötandet, hjälp och stöd och därmed livsvillkoren för individer inom gruppen.

Av studiens resultat framkom att drygt 35 procent av respondenterna uppgav att hade varit utsatta för någon av de efterfrågade brotts-typerna under de senaste 12 månaderna. Av dessa utsatta anger 28 procent att de har varit utsatta för ett brott med anti-romskt motiv. Vidare visar resultaten från studien flera allvarliga konsekvenser av egen men också av anhörigas utsatthet för brottslighet. Av studiens resultat framkommer det dessutom att både respondenterna och de intervjuade studiedeltagarna har ett mycket lågt förtroende för rättsväsendet vilket även påverkar deras anmälningsbenägenhet negativt. Förhoppningsvis kan resultateten från denna undersökning tas tillvara av praktiker och utgöra ett underlag för utformandet av framtida minoritetspolitiska ställningstaganden för att främja romers välmående i samhället.

ISBN 978-91-7104-862-2 (TRYCKT)

ISBN 978-91-7104-863-9 (PDF)